

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรมโดยวิธีการเรียนรู้แบบร่วมมือด้วยเทคนิคกลุ่มสี่สอและใช้โครงการคุณธรรมเป็นฐานวิชาการบูรณาการสารสนเทศ สำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต มีเอกสารที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับเหตุผลเชิงจริยธรรม
2. หลักการและวิธีการพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรม
3. แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้แบบร่วมมือ
4. เทคนิคแบบกลุ่มสี่สอ
5. แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนการสอนด้วยโครงการ
6. การเรียนรู้แบบโครงการคุณธรรมเป็นฐาน
7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเกี่ยวกับเหตุผลเชิงจริยธรรม

1. ความหมายของเหตุผลเชิงจริยธรรม

ความหมายของเหตุผลเชิงจริยธรรมได้มีนักวิชาการให้ความหมายไว้ดังต่อไปนี้

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2524) กล่าวว่าการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมคือการที่บุคคลใช้เหตุผลในการเลือกหรือไม่เลือกกระทำพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นเครื่องแสดงมูลเหตุจูงใจที่อยู่เบื้องหลังการกระทำของบุคคล การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมประเภทต่างๆ ตลอดจนพัฒนาการทางด้านอื่นๆ ของบุคคล โดยเฉพาะพัฒนาการทางด้านสติปัญญา และพัฒนาการทางด้านอารมณ์ด้วย

ดวงตา เครือทิวา (2544) ให้ความหมายของเหตุผลเชิงจริยธรรมคือเหตุผลที่บุคคลใช้ในการตัดสินใจหรืออยู่เบื้องหลังการตัดสินใจที่จะกระทำหรือไม่กระทำพฤติกรรมต่างๆ เมื่อบุคคลใช้เหตุผลจะสามารถวินิจฉัยได้ว่าเป็นเหตุผลระดับใด ซึ่งเหตุผลที่แสดงออกมาจะแสดงถึงพัฒนาการทางจริยธรรมของบุคคลโดยเหตุผลเชิงจริยธรรมในระดับต่ำสุดเป็นระดับที่บุคคลมี

ความเห็นแก่ตัวมากที่สุด และค่อยๆ ลดความเห็นแก่พวกพ้อง เห็นแก่ส่วนรวม จนในที่สุดเป็นการทำความดีเพื่อความดีโดยแท้จริง โดยไม่หวังผลตอบแทนจากการกระทำนั้น

พิณทิพย์ วังเกล็ดแก้ว (2547) กล่าวว่าเหตุผลเชิงจริยธรรมหมายถึงเหตุผลที่บุคคลใช้ในการตัดสินใจเลือกกระทำหรือไม่กระทำพฤติกรรมต่างๆ ซึ่งเหตุผลนี้แสดงให้เห็นถึงเหตุจูงใจที่อยู่เบื้องหลังการกระทำนั้นๆ

สรุปได้ว่าเหตุผลเชิงจริยธรรมหมายถึง เหตุผลที่บุคคลใช้ในการตัดสินใจที่จะกระทำหรือไม่กระทำพฤติกรรมต่างๆ บนพื้นฐานทางจริยธรรมของบุคคล โดยเหตุผลที่แสดงออกมาจะแสดงถึงพัฒนาการทางจริยธรรมของบุคคลรวมถึงพัฒนาการทางด้านสติปัญญาและพัฒนาการทางด้านอารมณ์ ซึ่งการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมของบุคคลมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมประเภทต่างๆ ของบุคคลนั้นด้วย

2. ลักษณะทางจริยธรรมของบุคคล

ลักษณะต่างๆ ของมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมนั้น ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2524) ได้แบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ ความรู้ ทศนคติ การใช้เหตุผล และพฤติกรรมต่างๆ โดยมีรายละเอียดดังนี้

2.1 ความรู้เชิงจริยธรรม หมายถึง การมีความรู้ในสังคมของตนนั้น ถือว่าการกระทำชนิดใดดี ควรแก่การกระทำ และการกระทำชนิดใดเลว ควรแก่การละเว้น ลักษณะและพฤติกรรมประเภทใดเหมาะสม หรือไม่เหมาะสมมากน้อยเพียงใด ปริมาณความรู้เชิงจริยธรรมหรือความรู้เกี่ยวกับค่านิยมทางสังคมนี้ขึ้นอยู่กับ อายุ ระดับการศึกษา และพัฒนาการทางสติปัญญาของบุคคลด้วย ความรู้เกี่ยวกับกฎเกณฑ์ทางสังคมและศาสนาส่วนใหญ่ เด็กจะเริ่มเรียนรู้ตั้งแต่เกิด และโดยเฉพาะช่วงอายุ 2 – 10 ปี เด็กจะได้รับการปลูกฝังค่านิยมเหล่านี้เป็นพิเศษ

2.2 ทศนคติเชิงจริยธรรม หมายถึง ความรู้สึกของบุคคลเกี่ยวกับลักษณะหรือพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่างๆ ว่าตนชอบหรือไม่ชอบลักษณะนั้นๆ เพียงใด ทศนคติเชิงจริยธรรมของบุคคลส่วนมากจะสอดคล้องกับค่านิยมในสังคมนั้น แต่สำหรับบุคคลบางคนในสถานการณ์ปกติ อาจมีทศนคติแตกต่างไปจากค่านิยมของสังคมก็ได้ ทศนคติเชิงจริยธรรมของบุคคลมีความหมายกว้างกว่าความรู้เชิงจริยธรรมของบุคคล เพราะทศนคตินั้นเป็นการรวมทั้งความรู้และความรู้สึกในเรื่องนั้นๆ เข้าด้วยกัน ดังนั้นทศนคติเชิงจริยธรรมจึงมีคุณสมบัติที่สำคัญคือ สามารถใช้ทำนายพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของบุคคลได้แม่นยำกว่าการใช้ความรู้เกี่ยวกับค่านิยมทางสังคมของบุคคลแต่เพียงอย่างเดียว นอกจากนี้ทศนคติเชิงจริยธรรมของบุคคลในเวลาหนึ่งอาจมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมได้

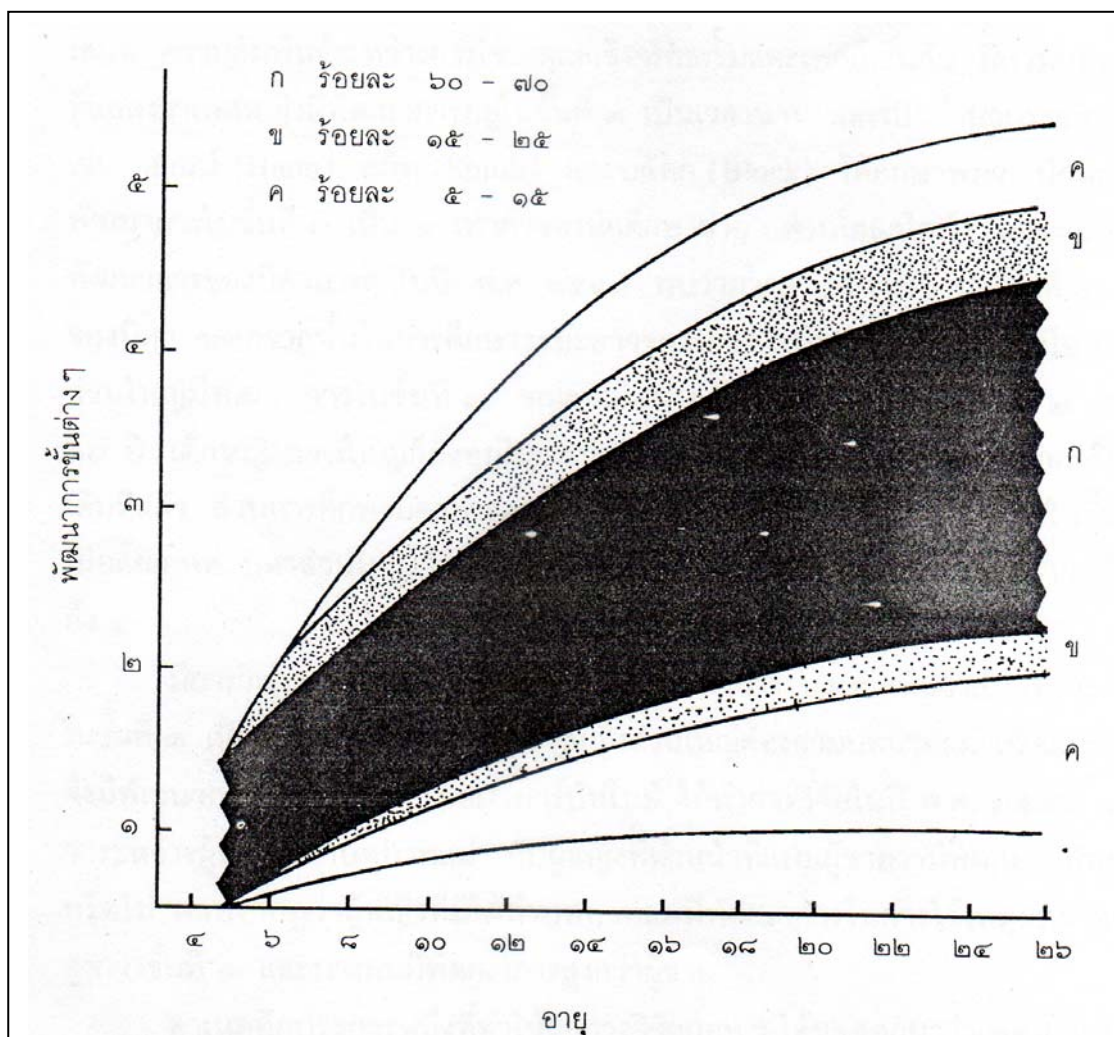
2.3 เหตุผลเชิงจริยธรรม หมายถึง การที่บุคคลใช้เหตุผลในการเลือกที่จะกระทำ หรือเลือกที่จะไม่กระทำพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยเหตุผลที่บุคคลใช้นี้จะแสดงให้เห็นถึงเหตุจูงใจหรือแรงจูงใจที่อยู่เบื้องหลังการกระทำต่างๆ ของบุคคล การศึกษาเหตุผลเชิงจริยธรรมจะทำให้ทราบว่า บุคคลผู้มีจริยธรรมในระดับแตกต่างกัน อาจมีการกระทำที่คล้ายคลึงกันได้เสมอ และบุคคลที่มีการกระทำเหมือนกันอาจมีเหตุผลเบื้องหลังการกระทำและระดับจริยธรรมที่แตกต่างกันได้ นักทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมคือ เพียเจต์ และโคลเบอร์ก (Piaget, 1932 & Kohlberg, 1969) ได้ใช้การให้เหตุผลเชิงจริยธรรมของบุคคลเป็นเครื่องแสดงถึงพัฒนาการทางจริยธรรมของบุคคลนั้น และการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมยังมีความสัมพันธ์กับพัฒนาการทางด้านอื่นๆ ของบุคคลด้วย โดยเฉพาะพัฒนาการทางสติปัญญาและอารมณ์ นอกจากนี้โคลเบอร์กยังพบว่า การให้เหตุผลเชิงจริยธรรมของบุคคลมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมประเภทต่างๆ ของบุคคลนั้นๆ ด้วย

2.4 พฤติกรรมเชิงจริยธรรม หมายถึง การที่บุคคลแสดงพฤติกรรมที่สังคมนิยมชมชอบ หรือละเว้นการแสดงพฤติกรรมที่ฝ่าฝืนกฎเกณฑ์หรือค่านิยมในสังคมนั้น พฤติกรรมเชิงจริยธรรมซึ่งเป็นการกระทำที่สังคมเห็นชอบและสนับสนุนมีหลายประเภท ได้แก่ การให้ทาน การเสียสละเพื่อส่วนรวม การช่วยเหลือผู้ตกทุกข์ได้ยาก เป็นต้น ส่วนพฤติกรรมเชิงจริยธรรมซึ่งเป็นการกระทำที่สังคมไม่ยอมรับและไม่สนับสนุนได้แก่ พฤติกรรมในสถานการณ์ที่เข้ายวนใจ หรือในสภาพที่ยั่วยุให้บุคคลกระทำผิดกฎเกณฑ์เพื่อประโยชน์ส่วนตนบางประการ ซึ่งอาจรวมเรียกว่าพฤติกรรมเกี่ยวกับความไม่ซื่อสัตย์ เช่น การโกงสิ่งของ เงินทอง หรือคะแนน การลักขโมย การกล่าวเท็จ เป็นต้น ผู้ที่มีจริยธรรมสูงย่อมละเว้นการกระทำที่สังคมไม่ยอมรับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมเป็นสิ่งที่สังคมให้ความสำคัญมากกว่าด้านอื่นๆ ของจริยธรรม ทั้งนี้เพราะการกระทำในทางที่ดีและเลวของบุคคลส่งผลโดยตรงต่อความผาสุกและความทุกข์ของสังคม การศึกษาด้านอื่นๆ ของจริยธรรมจึงเป็นเพียงเพื่อให้เข้าใจและสามารถทำนายพฤติกรรมในสถานการณ์ต่างๆ ของบุคคลเท่านั้น

3. พัฒนาการด้านการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมกับสถานภาพส่วนบุคคล

พัฒนาการด้านการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมกับสถานภาพส่วนบุคคล กรมวิชาการ (2541) ระบุว่า สถานภาพส่วนบุคคลในด้านระดับอายุ ระดับสติปัญญา ความแตกต่างระหว่างเพศ มีผลต่อพัฒนาการด้านการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

3.1 ระดับอายุ พัฒนาการด้านการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมกับระดับอายุ มีความเกี่ยวข้องกันบ้าง แต่ไม่ใช่เกี่ยวข้องกันอย่างแน่นอนอนตายเป็นตัว ทั้งนี้เพราะแต่ละคนจะมีพัฒนาการในอัตราส่วนที่ต่างกัน จากการศึกษาร่องระดับอายุกับพัฒนาการด้านการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมสามารถสรุปได้ดังภาพที่ 2.1 แต่อย่างไรก็ตาม ภาพที่แสดงเป็นเพียงบรรทัดฐานกว้างๆ เท่านั้น

ภาพที่ 2.1 ช่วงอายุที่มีการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมในชั้นต่างๆ

ที่มา: กรมวิชาการ (2541)

3.2 ระดับสติปัญญา ความสัมพันธ์ของระดับสติปัญญากับความสามารถในการใช้เหตุผลเพื่อตัดสินใจปัญหาเชิงจริยธรรม มีความสัมพันธ์กันอย่างชัดเจน ความเกี่ยวข้องนี้ยืนยันได้จากการศึกษาวิจัยจากคะแนนที่ได้จากการวัดระดับสติปัญญา (I.Q) และความสามารถในการตัดสินใจปัญหาเชิงจริยธรรม พบว่าผู้เรียนที่มีระดับสติปัญญาสูง จะมีแนวโน้มที่จะตัดสินใจปัญหาเชิงจริยธรรมได้ดีกว่าผู้ที่มีระดับปัญญาต่ำ อย่างไรก็ตาม เฉพาะระดับสติปัญญาเพียงอย่างเดียวมิได้เป็นสิ่งประกันการมีพัฒนาการด้านการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม แม้ว่าการที่จะมีพัฒนาการในแต่ละขั้นจะต้องอาศัยความสามารถทางสติปัญญาอย่างเพียงพอในระดับใดระดับหนึ่งก็ตาม

3.3 ความแตกต่างระหว่างเพศ ในการศึกษาความสัมพันธ์ของตัวแปรต่างๆ ผู้ศึกษามักจะนำเพศมาเป็นตัวแปรอยู่เสมอ ความสัมพันธ์ระหว่างการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมและเพศก็เช่นกัน มีการศึกษาหลายเรื่องที่แสดงว่าเพศหญิงมีพัฒนาการอยู่ในขั้นที่ 3 เป็นเวลานาน และเป็นจำนวนมากกว่าเพศชาย จากผลการศึกษาค้นคว้าที่พบว่าเพศหญิงส่วนใหญ่มีพัฒนาการอยู่ในขั้นที่ 3 นั้น เป็นเพราะแรงกดดันทางสังคมในเรื่องบทบาทหน้าที่ของผู้หญิง

โคลเบอร์ก (อ้างถึงในกรมวิชาการ, 2541) ได้กล่าวไว้อย่างชัดเจนว่า พัฒนาการในขั้นสูงจะมีลักษณะทางจริยธรรมที่ดีและน่าปรารถนามากกว่าในขั้นต่ำ คำกล่าวนี้มีได้เป็นการกำหนดว่าผู้มีพัฒนาการในขั้นสูงจะมีค่ากว่าผู้มีพัฒนาการในขั้นต่ำ ดังนั้นในเรื่องนี้จึงพยายามสรุปข้อถกเถียงต่างๆ เกี่ยวกับข้อดีของการมีพัฒนาการในขั้นสูง ข้อวิจารณ์แนวคิดของโคลเบอร์กส่วนใหญ่มาจากกลุ่มที่ยึดแนวทางจริยธรรมแบบสัมพัทธนิยม ซึ่งเห็นว่าหลักทางจริยธรรมนี้จะมีลักษณะเด็ดขาด กลุ่มนี้เห็นว่าสิ่งที่พึงประสงค์ในวัฒนธรรมหนึ่งหรือเรื่องใดเรื่องหนึ่ง อาจจะใช้ไม่ได้หรือมีความสำคัญในอีกวัฒนธรรมอื่นหรือบุคคลอื่น ความจริงแล้วมนุษย์ทุกคนเป็นผู้สร้างลำดับของค่านิยม ต้องการที่จะมีข้อสันนิษฐานที่จะแยกการกระทำที่ดีและไม่ดีออกจากกัน ถ้าเรายอมให้คนแต่ละคนคิดเองว่าการกระทำใดถูกหรือน่ายอมรับ เราก็จะตกอยู่ในสภาพที่ปล่อยให้ผู้ใดผู้หนึ่งก่อทุกข์ให้แก่ผู้อื่นเพื่อตัวของเขาเอง จริยธรรมซึ่งกล่าวถึงการเคารพสิทธิของผู้อื่น ย่อมดีกว่าไม่ได้กล่าวถึงสิ่งนี้ ดังนั้นการขยายความว่าขั้นต่างๆ ของโคลเบอร์กหมายถึง การเพิ่มของพัฒนาการด้านความยุติธรรม ในฐานะที่ตระหนักถึงสิทธิและประโยชน์ของผู้อื่น แต่ละขั้นที่สูงขึ้นจึงมีความปรารถนาว่าขั้นที่ต่ำกว่า แต่หลักการในขั้นต่ำมิใช่หลักการที่แท้จริงจนกว่าจะได้พัฒนาไปถึงขั้นที่ 5 ในขั้นก่อนขั้นที่ 5 ความเอาใจใส่ในความผาสุกของมนุษย์ หมายถึงการทำตามกฎหมาย กติกา จะทำอะไรต้องทำแบบเดียวกัน และบางครั้งก็เกี่ยวกับอารมณ์ ความรู้สึก และเหตุผลที่จำเป็นต้องคล้อยตามกฎระเบียบที่กำหนดขึ้น มิใช่เพียงเรื่องความเมตตาและความยุติธรรม แต่จะรวมไปถึงเรื่องความรอบคอบและอำนาจด้วย แต่พอถึงขั้นที่ 5 หลักทางจริยธรรมได้กลายเป็นสิ่งที่โคลเบอร์กเรียกว่า “กฎสัมพัทธ์” (Metarules) ซึ่งหมายถึงกฎที่ใช้สร้างและประเมินกฎอื่นๆ มากกว่าที่จะให้นำสิ่งอื่นๆ และมีตัวตนชัดเจน ดังนั้นพัฒนาการขั้นที่ 5 จึงเป็นขั้นที่พิจารณาแล้วว่าเหมาะสมและพึงประสงค์ที่สุด ทั้งนี้เพราะเป็นขั้นที่ความยุติธรรมได้กลายเป็นหลักที่เป็นสากลที่จะนำทางพฤติกรรมทั้งหมดของมนุษย์ นอกจากนี้ผู้ใช้เหตุผลในขั้นสูงกว่ายังสามารถกระทำในสิ่งที่ผู้มีเหตุผลในขั้นต่ำสามารถกระทำได้ และทำได้ยิ่งกว่าเช่น ความสามารถในการแก้ไขข้อขัดแย้งได้ในลักษณะที่ยั่งยืนกว่า

4. การตัดสินใจเชิงจริยธรรมและพฤติกรรมเชิงจริยธรรม

การตัดสินใจเชิงจริยธรรมมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมดังนี้ (กรมวิชาการ , 2541)

4.1 การใช้เหตุผลเพื่อทำนายพฤติกรรม จากการศึกษาของ Hartshorne and May (อ้างถึงใน กรมวิชาการ, 2541) พบว่าพฤติกรรมไม่ซื่อสัตย์ในสถานการณ์หนึ่งไม่สัมพันธ์กับพฤติกรรมเดียวกันนี้ในอีกสถานการณ์หนึ่ง นั่นคือ หากสถานการณ์ต่างกัน พฤติกรรมทางจริยธรรมก็จะแตกต่างกัน นอกจากนั้นยังพบว่าคะแนนระหว่างความรู้ทางจริยธรรมกับพฤติกรรมทางจริยธรรมมีความสัมพันธ์กันน้อยมาก ดังนั้นเราไม่สามารถทำนายพฤติกรรมของบุคคลได้จากระดับพัฒนาการด้านการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม แต่เราสามารถทำนายระดับของเหตุผลที่เขาใช้อยู่เบื้องต้นการตัดสินใจที่จะทำหรือไม่ทำบางอย่าง อาจกล่าวได้ว่าการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมนั้นจำเป็น แต่ไม่เพียงพอสำหรับการที่จะก่อให้เกิดพฤติกรรมที่พึงประสงค์ได้ ซึ่งเหตุผลเชิงจริยธรรมเป็นเพียงองค์ประกอบหนึ่งที่บ่งบอกว่าการตัดสินใจเลือกเพราะอะไร ทั้งนี้เพราะสถานการณ์แต่ละสถานการณ์แตกต่างกัน และสถานการณ์นั้นๆ มีผลต่อการเลือกกระทำเช่นที่ได้กล่าวมาแล้ว อย่างไรก็ตามผู้มีการพัฒนาการด้านการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมแตกต่างกัน ก็จะประเมินสถานการณ์แตกต่างกันไปอีก ดังการทดลองของกรินเนอร์ ที่พบว่าในการโกงการเล่นเกม ผู้มีการพัฒนาการด้านการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมในขั้นสูงจะโกงน้อยกว่าผู้มีการพัฒนาการในขั้นต่ำ (ระดับเหนือกฎเกณฑ์ไม่โกงร้อยละ 50 ระดับกฎเกณฑ์ร้อยละ 20 และระดับก่อนกฎเกณฑ์ร้อยละ 15) ผู้มีการพัฒนาการในขั้นที่ 3 จะต้องทำอะไรตามความคาดหวังของผู้อื่น ตลอดจนรักษาความสัมพันธ์อันดีกับผู้อื่น ผู้มีการพัฒนาการด้านการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมในขั้นที่ 4 เห็นด้วยกับลัทธิการเมืองแบบอนุรักษนิยมและผู้มีการพัฒนาการในระดับกฎเกณฑ์เห็นด้วยกับการใช้เหตุด้วยกับการใช้ความรุนแรงทางการเมือง ส่วนผู้มีการพัฒนาการในระดับเหนือกฎเกณฑ์ไม่เห็นด้วยทั้งอนุรักษนิยมและการใช้ความรุนแรง แต่มีความเชื่อในระบบการเมืองแบบประชาธิปไตย และผู้มีการพัฒนาการระดับเหนือกฎเกณฑ์นี้จะประวั่ง หากสภาพทางการเมืองขัดกับหลักแห่งความยุติธรรม

4.2 ความสัมพันธ์ระหว่างพัฒนาการด้านการรู้การคิด กับพัฒนาการด้านการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม บุคคลที่ยังมีพัฒนาการด้านการรู้การคิดแบบทั่วไป (ตามแนวคิดของเพียเจต์) มากเท่าใด ก็จะมีความเป็นไปได้ที่จะมีพัฒนาการด้านการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมในขั้นสูง นั่นคือถ้าปราศจากความสามารถในการใช้เหตุผลแบบทั่วไปแล้ว ความสามารถในการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมก็จะไม่เกิด

ตารางที่ 2.1 ความสัมพันธ์ระหว่างพัฒนาการตามแนวของเพียเจต์กับพัฒนาการด้านการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม

พัฒนาการด้านการรู้การคิด และสติปัญญา (พัฒนาการตามแนวของเพียเจต์)	พัฒนาการด้านการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม
ขั้นที่ 2 และ 3 (ตอนแรก) พิจารณาผลทางกายภาพเพียงอย่างเดียว แบ่งแยกสิ่งต่างๆ จากกัน	ขั้นที่ 1 ยึดคำสั่งและการลงโทษ
ขั้นที่ 3 (ตอนที่ 2) แลกเปลี่ยนผลประโยชน์ พิจารณาสິงที่ เกี่ยวข้องหลายๆ ด้าน	ขั้นที่ 2 ยึดสิ่งที่จะนำไปสู่ผลประโยชน์ยึดถือสิ่งที่ เกี่ยวข้องกัน เช่น ความเป็นญาติ
ขั้นที่ 4 (ตอนแรก) ผลประโยชน์ย้อนกลับ	ขั้นที่ 3 ยึดความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล
ขั้นที่ 4 (ตอนที่ 2) พิจารณาระบบสังคมในวงกว้าง	ขั้นที่ 4 ยึดถืออำนาจของกฎหมาย
ขั้นที่ 4 (ตอนที่ 3) มีความสามารถอย่างเต็มที่ในการแยกแยะ สิ่งต่างๆ สามารถสร้างหลักการได้	ขั้นที่ 5 ยึดสัญญาประชาคม ยึดหลักความถูกต้อง

ที่มา: กรมวิชาการ (2541)

จะเห็นว่าจากพัฒนาการแบบทั่วไปของเพียเจต์ไปสู่พัฒนาการทางจริยธรรม มีความจำเป็นต่อพัฒนาการทางจริยธรรม การที่บุคคลจะสามารถพัฒนาการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม ต้องอาศัยองค์ประกอบอย่างอื่นอีก ในสภาพจริงโดยเฉพาะอย่างยิ่งการที่มีพัฒนาการทั่วไปในขั้นสูง อาจมิได้มีพัฒนาการด้านการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมในขั้นสูงก็ได้

5. ปัญหาการสอนเพื่อการดำเนินการฝึกเหตุผลเชิงจริยธรรม

ในการสอนตามทฤษฎีนี้มีจุดยึดที่ว่า การเรียนรู้จะต้องผ่านกระบวนการไตร่ตรองของผู้เรียน มิใช่การตั้งกฎเกณฑ์ใดๆ ให้ผู้เรียนปฏิบัติตามโดยอัตโนมัติ ปัญหาการสอนอาจเกิดจากการปฏิบัติไม่สอดคล้องกับหลักการ อาจจำแนกได้ 7 ประการ คือ การไม่ไวต่อการรับรู้ การ

แสดงออกมากเกินไป การที่ผู้เรียนไม่แสดงความคิดเห็น เจตคติที่ไม่ดีต่อวิชาที่เรียน ความเบื่อหน่ายและเฉื่อยชา ผู้สอนมีลักษณะที่เป็นปัญหาทางด้านการนำกลุ่ม และกลุ่มขาดประสิทธิภาพ ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

5.1 ปัญหาการไม่ไวต่อการรับรู้ ในการทำกิจกรรม ถ้าผู้สอนไม่วางแผนแนวทางในการปฏิบัติตัวของผู้เรียนให้ดี อาจจะมีการพูดจาล้วงเกินกัน และฝ่ายตรงข้ามจะมีปฏิกิริยาตอบรับในด้านลบ ดังนั้นผู้สอนจึงต้องวางข้อตกลงของการอภิปรายให้ชัดเจน การลืมหือหรือละเมิดข้อตกลง แม้เกิดขึ้นไม่บ่อย แต่เมื่อเกิดขึ้นผู้สอนจะต้องให้หยุดอภิปรายชั่วคราวหนึ่ง โดยอาจจะพูดทำนองว่า หากผู้ใดไม่เห็นด้วยกับเพื่อน แต่ไม่ควรพูดล้วงละเมิดพูดจากร้าวร้าวกับฝ่ายที่ไม่เห็นด้วยกับตน ทุกคนควรให้ความเคารพนับถือผู้อื่นด้วย ซึ่งในกรณีที่ผู้สอนขัดจังหวะเช่นนี้ อาจจะมีสมาชิกบางกลุ่มโกรธ ผู้สอนอาจต้องขอพบเป็นการส่วนตัว

การอภิปรายที่มีปัญหากับการอภิปรายที่มีชีวิตชีวาแตกต่างกัน ผู้สอนจะต้องไม่สับสน การอภิปรายที่มีปัญหาคือการโต้เถียงกันด้วยเรื่องส่วนตัว แต่การอภิปรายที่มีชีวิตชีวาผู้เรียนจะถกเถียงกันในประเด็นทางจริยธรรม แต่ถ้การอภิปรายเข้าลักษณะต่อความยาวสาว ความยืด หรือตั้งใจปะทะกับสมาชิกผู้ใดผู้หนึ่งโดยตรงถือว่ามีปัญหา

5.2 ปัญหาการแสดงออกมากเกินไป ผู้เรียนที่แสดงออกมากเกินไปมี 2 ประเภท ประเภทแรก คือผู้เรียนที่อภิปรายในเนื้อหา แต่พูดมากเกินไป ทำให้คนอื่น ๆ ไม่ค่อยมีโอกาสพูด แต่พวกนี้มักทำให้การอภิปรายดำเนินไปได้มาก ผู้สอนไม่ควรจำกัดคนพวกนี้ นอกเสียจากว่าผู้เรียนนั้นจะพูดนอกเรื่อง ส่วนประเภทที่ 2 เป็นประเภทที่ยึดตัวเองเป็นศูนย์กลาง และต้องการให้การอภิปรายเป็นไปตามทิศทางที่ต้องการ พวกนี้จะชอบขัดจังหวะผู้อื่น เพื่อจะชักจูงการอภิปรายเข้าสู่ประเด็นของตน กลุ่มนี้จะไม่ให้ความสำคัญต่อประเด็นของผู้อื่น ทั้งนี้เพราะเขาไม่ใช่ผู้ฟังที่ดี และไม่สนใจว่าผู้อื่นจำเป็นอย่างไรร ถ้ามีสมาชิกในกลุ่มแบบนี้ สมาชิกอื่นๆ จะรู้สึกรำคาญ หากเกิดปัญหาระหว่างการอภิปรายด้วยลักษณะปัญหาดังกล่าว ผู้สอนควรขัดจังหวะด้วยความสุภาพ ไม่ควรแสดงความโกรธหรือไม่พอใจ อาจทำได้โดยการเลือกผู้ที่ไม่ค่อยพูดให้ได้พูด เป็นการตัดบททางอ้อม หรือหลีกเลี่ยงการพูดตรงๆ โดยให้ทุกคนออกความคิดเห็นเรียงตัวไป หรือให้คนอื่นสรุปสิ่งที่สมาชิกผู้นั้นพูด อย่างไรก็ตามผู้สอนไม่ควรขัดจังหวะบ่อยนัก ถ้าพบว่าผู้เรียนคนใดมีปัญหาควรให้มาพบเป็นการส่วนตัว แล้วชี้แจงว่าการพูดของเขาทำให้ผู้อื่นรำคาญ และให้โอกาสผู้อื่นพูดบ้าง

5.3 ปัญหาการที่ผู้เรียนไม่แสดงความคิดเห็น การที่สมาชิกในกลุ่มบางคนไม่พูดหรือพูดน้อย อาจเกิดจากสาเหตุ 2 ประการ คือ ความไม่สะดวกที่จะพูดในกลุ่ม หรือไม่สนใจที่จะพูด มี

ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าถ้าเขามีความคิดเห็นอะไรอยู่ในใจเขาจะพูด แต่ในกรณีนี้การที่เขาไม่พูด อาจจะเป็นเพราะไม่กล้า ผู้สอนควรถือว่าเป็นสิทธิของผู้เรียนที่จะไม่พูด และผู้สอนจะต้องแยกผู้เรียนที่ไม่ค่อยพูดให้ออกว่า ที่ไม่พูดเป็นเพราะไม่สนใจ หรือไม่มีอะไรจะพูด ผู้เรียนที่ไม่สนใจจะแสดงอาการเหนื่อยหน่าย ส่วนผู้ที่สนใจกิจกรรม (แต่ไม่พูด) จะตั้งใจฟังและติดตามการอภิปราย ซึ่งผู้สอนจะสังเกตได้จากสีหน้าท่าทางของเขา แต่มีผู้เรียนอีกประเภทหนึ่งที่ยากจะพูดแต่ไม่มั่นใจ ผู้สอนจะต้องช่วยเหลือด้วยการถามเรียงตัวไปเป็นคั่นๆ เมื่อเขาพูด ก็ถามกระตุ้นให้คนอื่น ๆ สนับสนุนความคิดเห็นของเขา หรืออาจจะถามเฉพาะเจาะจงให้เขาได้แสดงความคิดเห็น โดยแสดงให้เห็นว่าเป็นการเชื้อเชิญให้พูด

5.4 เจตคติที่ไม่ดีต่อวิชาที่เรียน ผู้เรียนที่มีความรู้สึกในทางลบต่อวิชาที่เรียน อาจแสดงออกโดยการเฉยชา ไม่สนใจการอภิปราย หรืออาจพูดว่าไม่ชอบออกมาตรงๆ ลักษณะการมีเจตคติในเชิงลบนี้เป็นสิ่งที่ไม่พึงปรารถนา ผู้สอนจะต้องพยายามศึกษาว่าปฏิกิริยาเช่นนี้เกิดขึ้นเพราะเหตุใด สาเหตุอาจเกิดจากปัจจัยต่างๆ คือ

5.4.1 เป็นบุคลิกภาพของผู้เรียนนั้น คือเป็นนักปฏิเสธ จะปฏิเสธกิจกรรมแทบทุกอย่างเมื่อเข้ากลุ่มก็จะแสดงความรู้สึกในทางลบออกมา

5.4.2 เคยมีผู้ให้แนวทางที่แตกต่างจากนี้ หรือไม่วิธีการที่ไม่เหมาะสมในการสอน เช่น ที่บ้านพ่อแม่ใช้วิธีดั้งเดิมหรือครูใช้วิธีสอนที่ไม่เหมาะสม เป็นต้น

5.4.3 ไม่ชอบกลุ่มสมาชิกที่ตนสังกัดอยู่

ถ้าหากผู้เรียนมีลักษณะในข้อ 5.4.1 จะเป็นการยากที่จะเปลี่ยนความคิดเห็นของเขา ผู้สอนควรสนทนากับการส่วนตัว แล้วให้งานอื่นทำ เช่น บันทึกการอภิปราย เป็นต้น ถ้าหากผู้เรียนมีลักษณะอันเกิดจากการสอนของพ่อแม่ เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ผู้สอนจะต้องรับฟังความคิดเห็นของพ่อแม่ และไม่พยายามประเมิน แล้วเสนอแนวคิดในการใช้วิธีสอนนี้แก่พ่อแม่ ส่วนถ้าหากปัญหาเกิดจากเจตคติไม่ดีต่อกลุ่ม ผู้สอนอาจจะใช้วิธีที่กล่าวมาแล้วในข้อแรก และถ้าหากพบว่าเจตคตินั้นเกิดจากการที่สมาชิกถูกเพื่อนก้าวร้าว ก็อาจจะต้องให้มีการขอโทษในกลุ่ม หรือในเวลาอื่นตามแต่จะเห็นเหมาะสม พร้อมทั้งชี้แจงให้คู่กรณีเข้าใจ

5.5 ความเบื่อหน่ายและเฉื่อยชา หากเกิดกรณีดังกล่าววิเคราะห์ได้ว่าอาจเกิดด้วยสาเหตุหลายประการคือ

5.5.1 ความซ้ำซากของกิจกรรม เช่น ใช้กรณีขัดแย้งซ้ำๆ กันในกลุ่มเดิมหรือกิจกรรมแบบเดิม

5.5.2 กรณีขัดแย้งที่เลือกมาไม่เหมาะสม

5.5.3 สมาชิกในกลุ่มอายุเท่าๆ กัน หรือใช้เหตุผลในชั้นเดียวกัน หรือสมาชิกใช้เหตุผลต่างกันมาก

จากกรณีนี้อาจต้องมีการสัมภาษณ์เพื่อเข้ากลุ่มใหม่ แต่จะต้องไม่ใช่เวลากับเรื่องนี้มากนัก ในกรณีที่สมาชิกในกลุ่มใช้เหตุผลต่างกันมากเกินไป อาจจะทำให้ผู้ที่ใช้เหตุผลในระดับที่ห่างจากเพื่อนมาช่วยบันทึกการอภิปรายก็ได้

5.6 ผู้สอนมีลักษณะที่เป็นปัญหาในการนำกลุ่ม ผู้สอนที่มีลักษณะเป็นปัญหาในการนำกลุ่มคือ

5.6.1 มีลักษณะชักจูงหรือครอบงำผู้เรียน ผู้สอนไม่ควรพูดมากเกินไปร้อยละ 25 ในขณะอภิปราย

5.6.2 นำผู้เรียนโดยตรง ให้ได้เรียนรู้เหตุผลในชั้นที่สูงขึ้น โดยผู้เรียนได้เลือกเอง

5.6.3 ใช้คำถามปลายเปิด-ปิด ไม่สมดุลกันในการดำเนินการอภิปราย หากมีได้เป็นดังที่คาดไว้ ผู้สอนสามารถปรับเปลี่ยนแผนของการสอนได้ แต่การเปลี่ยนแปลงจะต้องให้มีกิจกรรมของผู้เรียนเป็นหลัก กิจกรรมนั้นจะต้องมีคำถามปลายเปิด และเน้นจุดสำคัญที่ต้องการการที่ผู้สอนจะประเมินลักษณะความเป็นผู้นำของตนเองนั้นเป็นเรื่องลำบาก จึงควรให้ผู้สังเกตการณ์ที่มีประสบการณ์ที่เท่าเทียมกันหรือเหนือกว่ามาสังเกตการณ์ด้วย

5.7 กลุ่มขาดประสิทธิภาพ กรณีที่กลุ่มขาดประสิทธิภาพ คือกลุ่มที่ดำเนินการอภิปรายแล้ว แต่ไม่มีการพัฒนาด้านการใช้เหตุผล (แต่ไม่ใช่เพราะใช้เวลาน้อยไปหรือเพราะประเมินไม่ดีถ้วน) หากเกิดกรณีเช่นนี้ แสดงว่าผู้เรียนอาจจะยังขาดคุณสมบัติด้านการใช้เหตุผลทั่วๆ ไป ตามหลักพัฒนาการของเพียเจต์ หรือเพราะผู้สอนขาดการนำที่ดี หรือเทคนิคการสอนไม่เหมาะสม ในการแก้ปัญหา จะต้องศึกษาว่าปัญหาเกิดจากอะไร ซึ่งทำได้หลายวิธี เช่น ให้ผู้เรียนส่งข้อมูลย้อนกลับ ให้ผู้สังเกตการณ์ประเมินการสอน ฟังเทปที่บันทึกไว้ หรืออ่านข้อความที่บันทึกไว้ รวมทั้งการประเมินผลตนเองด้วย ในกรณีที่ปัญหาเกิดจากการที่ผู้สอนขาดทักษะในการใช้เหตุผล ผู้สอนจะต้องพยายามหาโอกาสอ่านหนังสือที่เกี่ยวข้องกับด้านนี้ หรือสังเกตการณ์สอนของ นักจริยศึกษาอื่นๆ รวมทั้งหาโอกาสเข้าร่วมประชุมสัมมนาหรือปฏิบัติการทางจริยศึกษาด้วย

6. ประเด็นในการจัดจริยศึกษา

สิ่งที่นำเสนอต่อไปนี้เป็นกรนำเสนอเกี่ยวกับการสอนว่าจะดำเนินการอย่างไรจึงจะเหมาะสม แม้ว่าจะไม่มีคำตอบอย่างแน่ชัดลงไปว่าอะไรถูกอะไรผิด แต่ก็ก็เป็นสิ่งที่ผู้สอนต้องเอาใจใส่ประเด็นที่จะนำมาอภิปรายมีดังนี้

6.1 การเป็นผู้นำคนเดียวหรือร่วมกัน สำหรับผู้ที่กำลังจะใช้วิธีนี้ หรือแม้แต่ผู้ที่เคยสอนโดยวิธีนี้แล้ว ควรมีผู้ช่วยหรือผู้ร่วมสอน ผู้สอนและผู้ช่วยจะต้องทำการตกลงในเรื่องการสอนให้เข้าใจตรงกันก่อนที่จะสอน การสอนหลายคนจะเกิดประโยชน์หลายด้าน เช่น เป็นการระดมความคิดของหลายคน เป็นโอกาสที่ผู้สอนจะได้ข้อมูลย้อนกลับจากผู้ช่วยสอน อีกประการหนึ่งในขณะที่ผู้เรียนอภิปรายจะได้มีผู้ช่วยบันทึกการอภิปราย การบันทึกการอภิปรายนี้จำเป็นมาก หากสอนคนเดียวผู้สอนจะไม่สามารถนำการอภิปรายและบันทึกการอภิปรายไปพร้อมๆ กันได้ หากไม่สามารถหาผู้ร่วมสอนได้ ภายหลังการสอน ผู้สอนสามารถนำข้อมูลจากการสอน มาร่วมอภิปรายกับผู้สอนอื่นๆ เป็นการทดแทนการสอนร่วมกันได้อีกวิธีหนึ่ง

6.2 บรรยายภาคทางจริยธรรมในชั้นเรียนหรือในสถาบันการศึกษา สภาพแวดล้อมไม่ว่าจะเป็นสถาบันและบุคคลที่แวดล้อมเราอยู่ มีอิทธิพลต่อการพัฒนาจริยธรรมของเราเป็นอย่างยิ่ง การสอนจริยธรรมจะไม่ได้ผลหากสิ่งที่ผู้สอนและสิ่งที่ผู้เรียนประสบอยู่ในชีวิตขัดแย้งกัน มีผลการวิจัยมากมายที่ใช้ให้เห็นว่าแบบอย่างต่างๆ เป็นสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อบุคลิกภาพของบุคคลอย่างมาก สถาบันที่มีบรรยากาศสนับสนุนการมีจริยธรรมสูง จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดพัฒนาการทางจริยธรรม ส่วนสถาบันที่มีบรรยากาศแบบตรงกันข้าม จะขัดขวางพัฒนาการของผู้เรียนเช่น เรือรบจำซึ่งต้องการยกระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักโทษ แต่กลับขัดขวางพัฒนาการของเขาด้วยการใช้เหตุผลในชั้นที่ 1 หรือ 2 ในการปฏิบัติต่อเขา เป็นต้น

บรรยากาศของสถาบันมีส่วนในการสอนพัฒนาการทางจริยธรรมทางอ้อมที่จำเป็นมากอีกวิธีหนึ่งสนับสนุนการสอนโดยตรง ได้แก่การที่ผู้สอนสนับสนุนผู้เรียนให้มีโอกาสทำในสิ่งที่สอดคล้องกับหลักทางจริยธรรม เช่น ผู้เรียนอยากจะเปลี่ยนแปลงกติกาบางประการในชั้นเรียนเพราะเห็นว่าไม่ยุติธรรม ผู้สอนจะต้องสนับสนุนและทำตาม ผู้สอนที่ไม่ทำตามและบางครั้งยังทำโทษผู้เรียนที่เรียกร้องเรื่องนี้ จะไม่ช่วยให้ผู้เรียนเกิดพัฒนาการได้เลย ดังนั้นบรรยากาศในสถาบันและในห้องเรียนจะส่งผลร่วมกันต่อการสอนจริยศึกษา นอกเหนือจากนั้นยังช่วยส่งเสริมพัฒนาการด้านความไว้นื้อเชื่อใจผู้อื่น ซึ่งสำคัญมากในสังคมระบบเปิด ความไว้นื้อเชื่อใจจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อผู้เรียนเกิดความรู้สึกปลอดภัยและผ่อนคลาย ซึ่งจะทำให้การร่วมกิจกรรมมีชีวิตชีวาขึ้น

6.3 ความสัมพันธ์กับชุมชน ในบางสังคม พ่อแม่บางคนจะมีปฏิกริยาต่อการสอนจริยศึกษาในโรงเรียน ลักษณะเช่นนี้แสดงถึงความไม่เข้าใจกันระหว่างโรงเรียนกับบ้าน ซึ่งเรื่องนี้ครูจะต้องหาสาเหตุว่าเป็นเพราะอะไร พ่อแม่มักจะไม่ต้องการให้ลูกออกนอกกลุ่มนอกทาง เมื่อทางโรงเรียนสอนด้วยวิธีใหม่ๆ ซึ่งพ่อแม่ไม่คุ้นเคยจึงมักจะถูกปฏิเสธ

เมื่อเกิดความไม่เข้าใจเช่นนี้ ผู้สอนควรพยายามแสดงให้พ่อแม่เห็นว่าโรงเรียนมิได้เจตนาจะทำลายคุณค่าที่ทางบ้านปลูกฝังให้เด็ก เมื่อพ่อแม่เข้าใจแล้ว จึงค่อยชี้แจงถึงหลักการของทฤษฎี วิธีการติดต่อพ่อแม่เป็นเรื่องละเอียดอ่อน ผู้สอนจะต้องพยายามปรับเรื่องราวให้สอดคล้องกับระดับสติปัญญาของพ่อแม่ และต้องแสดงให้เห็นว่าตนมีประสบการณ์ในเรื่องที่พูด การพูดคำแสดงหรือสโลแกนแทนความเข้าใจจริงๆ มักไม่ทำให้พ่อแม่ประทับใจ อีกประการหนึ่ง ผู้สอนไม่ควรมีเล่ห์เหลี่ยมหรือกระทำการใดๆ ในการให้ผู้เรียนเข้าร่วมกิจกรรมอย่างมีเงื่อนไข เพราะถ้าผู้สอนทำเช่นนี้การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนจะไม่ได้ผล ข้อพิจารณาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

6.3.1 โปรแกรมการสอนควรได้รับความยินยอมจากผู้ปกครอง บางครั้งผู้ปกครองกับผู้สอนอาจมีแนวคิดพื้นฐานในการสอนไม่ตรงกัน ในกรณีเช่นนี้ พ่อแม่กับผู้สอนจะต้องพูดจากันให้เป็นที่ตกลง ถ้ายังไม่เป็นที่ตกลงโปรแกรมนี้อาจจะต้องงดก่อน

6.3.2 ผู้สอนจะต้องมีความพร้อมที่จะเผชิญกับพ่อแม่ที่เป็นปฏิปักษ์ต่อการสอน ในการที่จะติดต่อกับพ่อแม่ ในบางครั้งจะพบพ่อแม่ที่รู้สึกเป็นปฏิปักษ์ต่อการสอนแบบนี้ ผู้สอนควรเตรียมตัวให้ดี ด้วยการหลีกเลี่ยงการปะทะและความรุนแรง พยายามทำความเข้าใจกับพ่อแม่ด้วยการชี้แจงถึงผลดีที่จะเกิดแก่ลูกๆ ของเขา

6.4 ปัญหาขัดแย้งของครูเอง ในบางครั้งกรณีขัดแย้งที่นำมาอภิปรายในชั้นเรียน เป็นปัญหาที่ผู้สอนเองกำลังเผชิญอยู่ จึงเป็นการยากมากที่จะดำเนินการอย่างราบรื่น ดังนั้นผู้สอนจึงควรพิจารณาเรื่องนี้อย่างรอบคอบ

7. แนวทางเพื่อการจัดการเรียนการสอนในการเสริมสร้างเหตุผลเชิงจริยธรรม

การจัดการเรียนการสอนในการเสริมสร้างเหตุผลเชิงจริยธรรมมีแนวทางการจัดการเรียนการสอนดังต่อไปนี้

7.1 การอธิบายขั้นตอนในการสอน การอธิบายเป้าหมายเบื้องต้นหลังการสอนและกระบวนการสอนมีความจำเป็น และถือว่าเป็นทั้งความรับผิดชอบทางจริยธรรม และเป็นการอำนวยความสะดวกแก่ผู้เรียน หากผู้สอนมิได้อธิบาย ผู้เรียนจะเกิดความสงสัยว่ามีอะไรเกิดขึ้น โดยที่ผู้เรียนไม่รู้ตัวอยู่ตลอดเวลา การอธิบายเป้าหมายและขั้นตอนในการสอน ไม่จำเป็นจะต้องอธิบายอย่างละเอียดทุกขั้นตอน เพียงแต่อธิบายว่าการเรียนมีเป้าหมายอย่างไร ผู้เรียนจะทำกิจกรรมอะไรอย่างคร่าวๆ ผู้สอนควรบอกผู้เรียนว่า เป้าหมายในการเรียนคือ ต้องการให้ผู้เรียนได้รู้ถึงกรณีขัดแย้งต่างๆ และเพิ่มพูนทักษะในการคิดแก้ปัญหาในกรณีขัดแย้งเหล่านี้ หากชั้นเรียน

ประกอบด้วยผู้เรียนที่มีพัฒนาการด้านสติปัญญาสูงขึ้น เช่น ระดับมัธยมหรืออุดมศึกษา อาจอธิบายว่าการเรียนมีเป้าหมายเพื่อเพิ่มพูนการใช้เหตุผลของผู้เรียน

7.2 การแสดงความคิดเห็นของผู้สอน โดยปกติผู้สอนไม่ควรบอกผู้เรียนว่าตนตัดสินใจอย่างไรต่อกรณีขัดแย้งที่เกิดขึ้น ทั้งนี้เพราะผู้เรียนส่วนใหญ่อาจคิดว่า คำตอบของผู้สอนถูกต้องแล้ว ผู้สอนจะต้องตระหนักอยู่เสมอว่า ความคิดเห็นของตนสำคัญต่อการรับรู้ของผู้เรียน หากผู้เรียนยังยืนยันจะให้ผู้สอนตอบ ผู้สอนจะต้องชี้แจงว่าผู้สอนมีหน้าที่อำนวยความสะดวกในการเรียน การตัดสินใจเป็นหน้าที่ของผู้เรียน

ในชั้นเรียนระดับอุดมศึกษา ในบางครั้งผู้เรียนอาจจะรู้สึกไม่พอใจที่ผู้สอนไม่อภิปราย ดังนั้นในบางครั้งผู้สอนก็จำเป็นต้องแสดงความคิดเห็น แต่ต้องย้ำว่าผู้เรียนไม่จำเป็นต้องเห็นด้วย และควรกระทำในตอนท้ายของการอภิปราย เพื่อหลีกเลี่ยงการยุติการอภิปรายก่อนถึงเวลาอันสมควร อีกกรณีหนึ่ง ผู้สอนอาจรวมอภิปรายเมื่อถึงประเด็นยากๆ หรือผู้สอนมีความสงสัยเป็นการส่วนตัว คำถามของผู้สอนอาจจะช่วยให้เกิดการอภิปรายต่อไปได้ อย่างไรก็ตาม ผู้สอนควรตระหนักว่า ถ้าผู้สอนได้ออกความเห็นครั้งหนึ่งแล้ว ผู้เรียนจะขอรับรองให้มีการออกความเห็นอีกในครั้งต่อไป

7.3 การอภิปรายพาดพิงไปถึงเรื่องที่กำลังเป็นที่กล่าวขวัญในสังคม เรื่องที่กำลังเป็นที่กล่าวขวัญกันอยู่ในสังคมมักเป็นที่สนใจของผู้เรียน เพราะเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นในชีวิตจริง ขณะเดียวกันก็เป็นโอกาสที่ผู้สอนจะได้นำเหตุการณ์ภายนอกห้องเรียนมาประยุกต์ใช้ อย่างไรก็ตาม การนำเรื่องราวที่กำลังเป็นที่วิพากษ์วิจารณ์มาอภิปรายจะต้องมีการพิจารณาอย่างถี่ถ้วน ทั้งนี้เพราะอาจเกิดผลติดตามมาหลายประการ เช่น อาจจะกระทบกระเทือนต่อระบบบริหารของโรงเรียน หรืออาจจะกระทบกระเทือนความสัมพันธ์ระหว่างบ้านกับโรงเรียน หากเป็นเช่นนั้น ไม่ควรนำเรื่องที่กำลังเป็นที่วิพากษ์วิจารณ์มาอภิปราย

7.4 การนำปัญหาส่วนตัวของผู้เรียนมาอภิปราย ในการอภิปราย อาจจะมีผู้เรียนบางคนหยิบยกปัญหาส่วนตัวมาให้เพื่อนช่วยคลี่คลาย โดยปกติผู้สอนไม่ควรให้ดำเนินการอภิปรายเกี่ยวกับปัญหานี้ เพราะอาจจะเกิดความเสียหายแก่ชีวิตส่วนตัวของเจ้าของปัญหา โดยเจ้าตัวอาจจะรู้เท่าไม่ถึงการณ์ แต่ถ้าหากจะมีการอภิปรายเกี่ยวกับปัญหาส่วนตัว อาจทำได้กรณีต่อไปนี้คือ

7.4.1 กรณีขัดแย้งที่จะนำมากล่าวถึงได้มีการปกป้องอย่างดีแล้ว ผู้สอนอาจให้ผู้เรียนเขียนปัญหาลงในกระดาษ แล้วช่วยกันเลือกเรื่องที่เหมาะสมกับกลุ่ม

7.4.2 กรณีขัดแย้งที่เกี่ยวข้องกับทุกคนโดยทั่วๆ ไปควรพิจารณาก่อน

7.4.3 เรื่องที่เกิดขึ้นในกลุ่มนั่นเอง เช่น จะวางกฎเกณฑ์ในชั้นเรียนอย่างไร

7.5 การชี้แจงเกี่ยวกับพฤติกรรมของผู้เรียน ในบางครั้งผู้เรียนอาจจะถามผู้สอนโดยตรงเกี่ยวกับแนวทางในการประพฤติปฏิบัติส่วนตัว เช่น การอยู่ด้วยกันโดยที่ไม่ได้แต่งงาน การเสพยาเสพติด หากมีคำถามเช่นนี้ ผู้สอนควรแสดงให้เห็นว่า ผู้สอนเห็นความสำคัญของคำถาม แต่ในห้องเรียนนี้เป้าหมายของการสอนอยู่ที่การเพิ่มพูนประสบการณ์ในด้านการคิดและใช้เหตุผล ประสบการณ์นี้ผู้เรียนสามารถนำมาพิจารณาการณ์ของตนได้ด้วย หลักจากนั้นควรพบผู้เรียนเป็นการส่วนตัว ผู้สอนไม่จำเป็นต้องสัญญาว่าจะเก็บเรื่องนี้เป็นความลับ เพราะเรื่องนี้อาจจะเกี่ยวกับการขอความช่วยเหลือจากผู้อื่นด้วย เช่น บิดามารดา โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าเด็กอายุน้อย ก็ยังจำเป็นต้องขอความช่วยเหลือจากผู้อื่น ดังนั้นผู้สอนจึงสามารถเลือกปฏิบัติได้หลายๆ ทาง เช่น ให้ผู้เรียนลองคิดแก้ปัญหาของตนเอง ผู้สอนช่วยออกความเห็นหรือให้บิดามารดามีส่วนรับรู้และช่วยเหลือ เป็นต้น

จากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับเหตุผลเชิงจริยธรรม กล่าวได้ว่าเหตุผลเชิงจริยธรรมเป็นเหตุผลที่บุคคลใช้ในการตัดสินใจที่จะกระทำหรือไม่กระทำพฤติกรรมต่างๆ บนพื้นฐานทางจริยธรรมของบุคคล โดยเหตุผลที่แสดงออกมาจะแสดงถึงพัฒนาการทางจริยธรรมของบุคคล รวมถึงพัฒนาการทางสติปัญญาและพัฒนาการทางด้านอารมณ์ การให้เหตุผลเชิงจริยธรรมของบุคคลมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมประเภทต่างๆ ของบุคคล ยังมีเหตุผลเชิงจริยธรรมมากเท่าใด พฤติกรรมการแสดงออกในการทำความดียังมีมากโดยทำความดีอย่างแท้จริงไม่หวังผลตอบแทนจากการกระทำนั้น

ลักษณะต่างๆ ของมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมประกอบด้วย ความรู้เชิงจริยธรรม เป็นความรู้เกี่ยวกับค่านิยมทางสังคม ขึ้นอยู่กับอายุ ระดับการศึกษา และพัฒนาการทางสติปัญญาของบุคคล ความรู้เกี่ยวกับกฎเกณฑ์ทางสังคมและศาสนา จึงควรปลูกฝังเป็นพิเศษแก่เด็กช่วงอายุ 2-10 ปี ทศนคติเชิงจริยธรรมของบุคคลเป็นการรวมทั้งความรู้และความรู้สึกในเรื่องนั้น จะสอดคล้องกับค่านิยมในสังคมนั้น สามารถใช้ทำนายพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของบุคคลได้แม่นยำกว่าการใช้ความรู้เกี่ยวกับค่านิยมทางสังคมของบุคคลแต่เพียงอย่างเดียว การศึกษาเหตุผลเชิงจริยธรรมจะทำให้ทราบว่าบุคคลผู้มีจริยธรรมในระดับแตกต่างกัน อาจมีการกระทำที่คล้ายคลึงกันได้เสมอ และบุคคลที่มีการกระทำเหมือนกันอาจมีเหตุผลเบื้องหลังการกระทำและระดับจริยธรรมที่แตกต่างกันได้ การให้เหตุผลเชิงจริยธรรมมีความสัมพันธ์กับพัฒนาการทางด้านอื่นๆ ของบุคคลด้วย โดยเฉพาะพัฒนาการทางสติปัญญาและอารมณ์ จะส่งผลต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมที่สังคมนิยมชมชอบ อาทิ การให้ทาน การเสียสละเพื่อส่วนร่วม การช่วยเหลือผู้ตกทุกข์ได้ยาก ผู้ที่มี

จริยธรรมสูงย่อมละเว้นการกระทำที่สังคมไม่ยอมรับ พฤติกรรมเชิงจริยธรรมเป็นสิ่งที่สังคมให้ความสำคัญมาก เพราะการกระทำในทางที่ดีและเลวของบุคคลส่งผลโดยตรงต่อความผาสุกและความทุกข์ของสังคม

พัฒนาการด้านการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมมี 5 ขั้น คือ ขั้นที่ 1 ยึดคำสั่งและการลงโทษ ขั้นที่ 2 ยึดสิ่งที่จะนำไปสู่ผลประโยชน์ยึดถือสิ่งที่เกี่ยวข้องกันเช่น ความเป็นญาติ ขั้นที่ 3 ยึดความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ขั้นที่ 4 ยึดถืออำนาจของกฎหมาย ขั้นที่ 5 ยึดสัญญาประชาคม ยึดหลักความถูกต้อง ในการศึกษาพัฒนาการด้านการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม สถานภาพส่วนบุคคล ด้านระดับอายุ ระดับสติปัญญา และความแตกต่างระหว่างเพศ มีผลต่อพัฒนาการด้านการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม โดยอายุยิ่งมาก มีผลทำให้มีพัฒนาการด้านการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมสูงขึ้น จนถึงระดับที่ 5 ได้ และโดยทั่วไปเมื่อพิจารณาที่ระดับอายุเท่ากัน การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมจะอยู่ในระดับ 2-4 ถึงร้อยละ 60-70 ส่วนระดับ 1 และ ระดับ 5 จะมีเพียงร้อยละ 5-15 เท่านั้น และจากการวิจัยก็พบว่า ระดับสติปัญญา (I.Q) สูง จะมีแนวโน้มที่จะตัดสินปัญหาเชิงจริยธรรมได้ดีกว่าผู้มีระดับปัญญาต่ำ ส่วนความแตกต่างระหว่างเพศพบว่า เพศหญิงมีพัฒนาการอยู่ในขั้นที่ 3 เป็นเวลานานและเป็นจำนวนมากกว่าเพศชาย ซึ่งอาจเป็นเพราะแรงกดดันทางสังคมในเรื่องบทบาทหน้าที่ของผู้หญิง จึงกล่าวได้ว่า พัฒนาการในขั้นสูงจะมีลักษณะทางจริยธรรมที่ดีและน่าปรารถนามากกว่าในขั้นต่ำโดยที่พัฒนาการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมนั้น ต้องพิจารณาพัฒนาการด้านความยุติธรรมที่ตระหนักถึงสิทธิและประโยชน์ของผู้อื่นด้วย

สำหรับแนวทางการจัดการเรียนการสอนเพื่อเสริมสร้างเหตุผลเชิงจริยธรรม อันดับแรกผู้สอนควรอธิบายขั้นตอนในการสอน เป้าหมายและกระบวนการสอนตามความเหมาะสม เพราะถือว่าเป็นทั้งความรับผิดชอบทางจริยธรรม และเป็นการอำนวยความสะดวกแก่ผู้เรียน ผู้เรียนรู้อาจจะทำกิจกรรมอะไรอย่างคร่าวๆ เช่น ต้องการให้ผู้เรียนได้รู้ถึงกรณีขัดแย้งต่างๆ และเพิ่มพูนทักษะในการคิดแก้ปัญหาในกรณีขัดแย้งเหล่านี้ เพื่อเพิ่มพูนการใช้เหตุผลของผู้เรียน หลังจากนั้นในขั้นตอนการอภิปรายถึงประเด็นปัญหาข้อขัดแย้งของสังคม ในชั้นเรียนระดับอุดมศึกษา ผู้สอนอาจต้องมีการแสดงความคิดเห็นบ้างแต่ต้องย้ำกับผู้เรียนว่าไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยและกระทำในตอนท้ายของการอภิปราย เพื่อหลีกเลี่ยงการยุติการอภิปรายก่อนถึงเวลาอันสมควร และอาจมีการตั้งคำถาม ร่วมอภิปรายในประเด็นที่ยากเพื่อช่วยให้เกิดการอภิปรายต่อไป และให้ระมัดระวังการนำเรื่องส่วนตัวหรือพฤติกรรมส่วนตัวที่เป็นปัญหาของผู้เรียนมาอภิปราย เพราะอาจเกิดความเสียหายแก่ชีวิตส่วนตัวของเจ้าของปัญหา ผู้สอนควรอธิบายว่าเป้าหมายการสอนอยู่ที่การเพิ่มพูนประสบการณ์ในด้านการคิดและใช้เหตุผลในประเด็นปัญหาของสังคมโดยทั่วไป

หลักการและวิธีการพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรม

1. หลักการพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรม

ดิวอี้ (2551) กล่าวว่า นักพัฒนาที่อยู่นอกสายจิตวิทยาหรือพฤติกรรมศาสตร์ มักทำการพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรมที่ก่อให้เกิดผลเสียมากกว่าผลดี เนื่องจากนักพัฒนาเหล่านั้นถึงแม้จะมีเจตนาที่ดี แต่ไม่รู้ทฤษฎีและหลักวิธีการพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรมซึ่งหลักในการพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรมที่สำคัญมีดังนี้

1.1 ทฤษฎีพัฒนาการทางเหตุผลเชิงจริยธรรมของ Kohlberg และทฤษฎีพัฒนาการทางการรู้คิดของ Piaget ได้กล่าวอย่างสอดคล้องกันว่า เหตุผลเชิงจริยธรรมพัฒนาตามอายุ หรืออีกนัยหนึ่ง เหตุผลเชิงจริยธรรมจะพัฒนาไปตามความสามารถทางการรู้คิด เด็กมีความสามารถทางการรู้คติน้อยกว่าผู้ใหญ่ เหตุผลเชิงจริยธรรมจึงยังไม่พัฒนามาก แต่นักพัฒนาที่ไม่มีความรู้เหตุผลเชิงจริยธรรมพัฒนาตามอายุ จึงมักจัดโครงการพัฒนาที่ประสบความสำเร็จได้ยาก เช่น โครงการพัฒนาให้เด็กประถมศึกษามีจิตสาธารณะ หรือสอนให้เด็กเล็กมีความซื่อสัตย์ อดทน เป็นต้น ตามทฤษฎีด้านจริยธรรม เด็กเล็กควรฝึกในเชิงรูปธรรมหรือพฤติกรรมให้มาก ส่วนการฝึกจิตใจยังควรเป็นรอง ดังนั้นโครงการที่เน้นการสอนเด็กเกี่ยวกับจริยธรรมขั้นสูง โดยไม่ฝึกพฤติกรรมให้มาก จะประสบความสำเร็จน้อย

1.2 การพัฒนาไม่ควรกระโดดข้ามขั้น การพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรมจะต้องค่อยๆ พัฒนาทีละขั้น เช่น บุคคลมีจริยธรรมอยู่ขั้นที่ 3 มีการกระทำตามพวกพ้อง นักพัฒนาจะต้องพัฒนาให้เขามีเหตุผลเชิงจริยธรรมในขั้นที่ 4 การทำตามกฎระเบียบสังคมก่อนที่จะพัฒนาขั้นขั้นที่ 5 การทำตามคำมั่นสัญญา การพัฒนาจากขั้น 3 เป็นขั้น 5 โดยข้ามขั้น 4 จะเป็นการพัฒนาแบบชั่วคราว หรือที่เรียกว่า “พัฒนาแบบไสลลิดโคน” ดังนั้นผลการพัฒนาจะไม่ยั่งยืน

1.3 การพัฒนาควรพัฒนาในช่วงที่ไม่มั่นคง ผู้ฝึกไม่ว่าจะเป็นพ่อแม่ ครู หรือนักพัฒนา ควรพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรมของบุคคลในช่วงที่เขาเกิดความไม่มั่นคง ผลการวิจัยของ โกศล มีคุณ (2524, อ้างถึงในดิวอี้ (2551)) พบว่า เด็กในช่วงอายุ 9-12 ปี เป็นช่วงวิกฤติของการพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรม

1.4 การพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรมควรทำควบคู่ไปกับการปรับพฤติกรรมและการให้รางวัล เช่น การพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรมขั้นที่ 1 หลักการหลบหลีกการถูกลงโทษ ชนิดของรางวัลจะเป็นสัมผัสทางกายที่อ่อนโยน การฝึกอบรมต้องฝึกให้เชื่อฟัง การพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรมขั้นที่ 2 หลักการแสวงหารางวัล ชนิดของรางวัลเป็นวัตถุสิ่งของ การฝึกอบรมต้องฝึกให้

เชื้อฟัง การพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรมขั้นที่ 3 หลักการทำตามความเห็นชอบ ชนิดของรางวัลควร กล่าวชมเชยและให้รางวัลที่เป็นสัญลักษณ์ การฝึกอบรมต้องฝึกให้รู้จักควบคุมตน การพัฒนา เหตุผลเชิงจริยธรรมขั้นที่ 4 หลักการทำตามหน้าที่และกฎ ชนิดข้อบังคับในสังคม การให้รางวัลจะเป็นในลักษณะเริ่มให้รางวัล ส่วนการฝึกอบรมควรฝึกให้รู้จักควบคุมตน สำหรับการพัฒนาเหตุผล เชิงจริยธรรมขั้นที่ 5-6 ซึ่งยึดหลักการทำตามคำมั่นสัญญาและหลักการยึดอุดมคติสากล ชนิดของ รางวัลคือความภาคภูมิใจในตนเอง การฝึกอบรมคือให้รางวัลตนเองได้

1.5 ผู้ฝึกอบรมหรือพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรม จะต้องเป็นผู้ที่มีจริยธรรมสูงกว่าผู้ถูกฝึก อย่างน้อย 1 ขั้น ดังนั้นการเลือกบุคคลมาเป็นผู้ฝึก หรือผู้อภิปรายกลุ่มในการทำกิจกรรมพัฒนา เหตุผลเชิงจริยธรรม จะต้องเลือกบุคคลที่มีจริยธรรมสูงกว่าผู้ถูกฝึกอย่างน้อย 1 ขั้น

1.6 เรื่องที่จะนำมาใช้ในการพัฒนาจริยธรรม ต้องเป็นเรื่องของความขัดแย้งระหว่าง คุณธรรมหลายตัว หรือความขัดแย้งของประโยชน์หลายฝ่าย ดังนั้นการพัฒนาคุณธรรมทีละตัว มิใช่วิธีการพัฒนาจริยธรรมที่ถูกต้องตามหลักวิชาการ

1.7 สภาพประชาธิปไตย เป็นสภาพที่จะช่วยในการพัฒนาจริยธรรมได้ดีที่สุด ดังนั้น การอบรมเลี้ยงดู/การปกครองแบบรักสนับสนุน และการอบรมเลี้ยงดู/การปกครองแบบใช้เหตุผล มากกว่าอารมณ์ จะช่วยพัฒนาจริยธรรมของลูก ลูกศิษย์ หรือลูกน้องได้ดีที่สุด

2. วิธีการพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรม

แนวความคิดเกี่ยวกับวิธีการพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรมนั้นมีนักวิชาการได้เสนอไว้ หลายแนวทาง ดุจเดือน พันธ์มนาวิน (2551) ได้นำเสนอไว้ 6 ขั้นดังนี้

2.1 ขั้นหนึ่ง ผู้ฝึกต้องวัดระดับเหตุผลเชิงจริยธรรมของผู้ถูกฝึกก่อน จะได้ทราบว่า ผู้ถูก ฝึกมีเหตุผลเชิงจริยธรรมในระดับใด ขั้นใด ซึ่งควรใช้หลายวิธีในการวัดเหตุผลเชิงจริยธรรมเพื่อ ประกอบการพิจารณา เช่น การตอบแบบอิสระ การตอบแบบวัดเหตุผลเชิงจริยธรรม เป็นต้น โดย ปกติแล้ว ผู้ตอบมักใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมในลักษณะของ “แซนวิช” คือ จะใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม ในขั้นที่ตนเองอยู่เป็นจำนวนความถี่สูงสุด และอาจใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมทั้งในขั้นที่สูงกว่าและ ต่ำกว่าตนเองด้วย แต่ในปริมาณที่น้อยกว่า

2.2 ขั้นสอง เมื่อทราบว่าผู้ถูกฝึกมีเหตุผลเชิงจริยธรรมในขั้นใดแล้ว ผู้ฝึกต้องเสนอ ปัญหาหรือสถานการณ์ขัดแย้งทางจริยธรรม ผู้ฝึกต้องเสนอความรู้ หรือเหตุการณ์ใหม่ๆ ที่มีความ ขัดแย้งกันหรือทำให้ผู้ถูกฝึกเกิดความไม่พอใจกับเหตุผลเดิมที่เขามักใช้อยู่เป็นประจำ

2.3 ขั้นสาม ให้คิดตัดสินใจ และแสดงเหตุผล เกี่ยวกับปัญหาหรือสถานการณ์ที่เสนอ ไป

2.4 ขั้นสี่ สร้างให้เกิดความขัดแย้งภายใน จากการพบประสบการณ์ใหม่ๆ หรือเหตุผลใหม่ๆ ซึ่งมีรูปแบบวิธีพัฒนาหลายวิธี เช่น วิธีการอภิปรายกลุ่ม วิธีการใช้บทเรียนด้วยตนเอง วิธีใช้ตัวแบบ วิธีสวมบทบาทเพื่อรับทราบเหตุผลขั้นที่สูงกว่าที่ตนใช้ เป็นต้น

2.5 ขั้นห้า สร้างความเข้าใจ หรือความกระจ่างในเหตุผลใหม่ที่สูงกว่า ขั้นนี้ บุคคลจะเริ่มยอมรับหรือเห็นด้วยกับเหตุผลขั้นสูงกว่า เช่น จากการอภิปรายกลุ่มในขั้นสี่ ด้วยการนำเสนอเหตุผลขั้นที่สูงกว่าเดิมอีกหนึ่งขั้นของเพื่อนๆ ในกลุ่ม ทำให้ผู้ถูกฝึกเกิดความไม่สมดุลทางความคิด ทำให้เกิดความเครียด ซึ่งส่งผลให้ผู้ถูกฝึกต้องค้นคว้า แสวงหาและยอมรับเหตุผลขั้นที่สูงกว่า เพื่อลดความตึงเครียดและกลับสู่สมดุลอีกครั้ง

2.6 การสรุปยืนยันการตัดสินใจ และแสดงเหตุผลอีกครั้ง ขั้นนี้ ผู้ฝึกเสนอปัญหาหรือเหตุการณ์ขัดแย้งทางจริยธรรมเหตุการณ์ใหม่ หลายๆ เหตุการณ์ แล้วคาดว่าผู้ถูกฝึกจะให้เหตุผลในขั้นที่สูงกว่าหรือไม่ ถ้าเหตุผลส่วนใหญ่ที่ให้เป็นขั้นที่สูงกว่าเดิม แสดงว่าผู้ถูกฝึกมีพัฒนาการทางจริยธรรมที่สูงขึ้น

แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้แบบร่วมมือ

การเรียนรู้แบบร่วมมือ (Cooperative Learning) เป็นการจัดการเรียนรู้เป็นกลุ่มเล็กๆ ที่สมาชิกทุกคนในกลุ่มแต่ละคนจะมีความสามารถที่แตกต่างกัน มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีส่วนรับผิดชอบในการเรียนรู้และความสำเร็จของตนเองและของกลุ่ม ซึ่งเป็นการเอื้อต่อการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นผู้ที่สามารถเรียนรู้ได้ด้วยการนำตนเอง เนื่องจากผู้เรียนมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการเรียนรู้ของตนเอง และของกลุ่ม มีความสำเร็จของทุกคนและของกลุ่ม ซึ่งเป็นเป้าหมายสำคัญในการเรียนรู้ ฝึกให้ผู้เรียนได้รู้จักการเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่น เป็นการเรียนรู้แบบแข่งขันกันฉันมิตร (เขมณัฏฐ์ มิ่งศิริธรรม, 2552) เนื่องจากผู้เรียนได้เรียนรู้การทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และช่วยพัฒนาคุณลักษณะที่สำคัญให้กับผู้เรียนหลายประการเช่น ความสามารถในการแสวงหาความรู้ ความมีวินัยในตนเอง เนื่องจากผู้เรียนจะได้ฝึกการควบคุมตนเองในการเรียนรู้โดยไม่ต้องอาศัยการควบคุมจากบุคคลอื่น มีความรับผิดชอบในการทำงานให้ประสบความสำเร็จ เนื่องจากผู้เรียนทุกคนมีส่วนรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ ความเชื่อมั่นในตนเองกล้าแสดงความคิดเห็นและความรู้สึกของตนเองอย่างมีเหตุผล การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือจึงทำให้ผู้เรียนได้พัฒนาทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจและสติปัญญา

1. องค์ประกอบของการเรียนรู้แบบร่วมมือ

การเรียนรู้แบบร่วมมือจะประสบผลสำเร็จโดยมีองค์ประกอบพื้นฐานที่สำคัญ ดังนี้ (เชมณัฐ มิ่งศิริธรรม, 2552)

1. การพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันในทางบวก (Positive Interdependent) กลุ่มการเรียนรู้แบบร่วมมือกันต้องมีความตระหนักว่า สมาชิกกลุ่มทุกคนมีความสำคัญและความสำเร็จของกลุ่ม ขึ้นอยู่กับสมาชิกทุกคนในกลุ่ม ขณะเดียวกันสมาชิกแต่ละคนจะประสบความสำเร็จได้ก็ต่อเมื่อกลุ่มประสบความสำเร็จ ความสำเร็จของบุคคลและกลุ่มขึ้นอยู่กับ กันและกัน ดังนั้นแต่ละคนต้องรับผิดชอบบทบาทหน้าที่ของตนและในขณะเดียวกันก็ช่วยเหลือสมาชิกคนอื่นๆ ด้วย เพื่อประโยชน์ร่วมกัน การจัดกลุ่มช่วยให้ผู้เรียนมีการช่วยเหลือกันนั้นทำได้หลายทาง เช่น การให้ผู้เรียนมีเป้าหมายเดียวกัน การกำหนดเป้าหมายในการทำงาน การเรียนรู้ร่วมกัน การให้งานและวัสดุอุปกรณ์ใช้ร่วมกัน เป็นต้น

2. การมีปฏิสัมพันธ์แบบส่งเสริมกัน (Face to Face Promotive Interdependent) หมายถึง การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนช่วยเหลือกัน มีการติดต่อสัมพันธ์กันเป็นการปรึกษาหารือกันอย่างใกล้ชิด มีการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน สมาชิกต้องให้ความสนใจเอาใจใส่ที่จะรับฟังและเสนอความคิดเห็นต่อกลุ่มโดยเปิดโอกาสให้สมาชิกเสนอแนวความคิดใหม่ๆ เพื่อเลือกสิ่งที่ดี ถูกต้องและเหมาะสม การมีปฏิสัมพันธ์โดยตรงระหว่างสมาชิกในกลุ่มได้เกิดการเรียนรู้ การรับฟังเหตุผลของสมาชิกในกลุ่มจะก่อให้เกิดการพัฒนากระบวนการคิดของผู้เรียน เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนรู้จักการทำงานร่วมกันทางสังคมจากการช่วยเหลือสนับสนุนกัน การเรียนรู้เหตุผลของกันและกันทำให้ได้รับข้อมูลย้อนกลับเกี่ยวกับการทำงานของตนเองจากการตอบสนองทางวาจาและท่าทางของเพื่อนสมาชิก

3. ความรับผิดชอบของสมาชิกแต่ละบุคคล (Individual Accountability) หมายถึง ความรับผิดชอบในการเรียนรู้ของสมาชิกแต่ละคนโดยต้องทำงานที่ได้รับมอบหมายอย่างเต็มความสามารถ ต้องรับผิดชอบในการเรียนของตนเองและของเพื่อนสมาชิกให้มีความสำคัญเกี่ยวกับความสามารถและความรู้ที่แต่ละคนจะได้รับ มีการตรวจสอบเพื่อให้แน่ใจว่าผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เป็นรายบุคคลหรือไม่ โดยประเมินสมาชิกแต่ละคนซึ่งรวมกันเป็นผลงานของกลุ่มให้ข้อมูลย้อนกลับทั้งกลุ่มและรายบุคคล ให้สมาชิกทุกคนรายงานหรือมีโอกาสแสดงความคิดเห็นโดยทั่วถึง การประเมินจะช่วยทำให้กลุ่มมีสัมฤทธิ์ผลสูงสุด การประเมินผลอาจจะประเมินได้จากผลการทดสอบของสมาชิกแต่ละคนหรือกลุ่มตัวอย่างเลือกสมาชิกในกลุ่มเป็นตัวแทนรายงานผลของกลุ่ม

เพื่อเป็นการประกันว่าสมาชิกทุกคนในกลุ่มรับผิดชอบทุกอย่างร่วมกับกลุ่ม ทั้งนี้สมาชิกทุกคนในกลุ่มจะต้องมีความมั่นใจและพร้อมที่จะได้รับการทดสอบเป็นรายบุคคล

4. การใช้ทักษะระหว่างบุคคลและทักษะการทำงานเป็นกลุ่ม (Interpersonal and Small Group Skills) หมายถึง การมีทักษะทางสังคมเพื่อให้สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุขเป็นทักษะสำคัญที่จะทำให้การทำงานของกลุ่มประสบความสำเร็จ ผู้เรียนควรจะได้รับ การฝึกทักษะเหล่านี้ก่อน ได้แก่ ความเป็นผู้นำการตัดสินใจการสร้างควมไว้วางใจ การสื่อสาร การแก้ปัญหาความขัดแย้ง ซึ่งจุดนี้เป็นหลักการหนึ่งที่ทำให้วิธีการสอนโดยการเรียนแบบร่วมมือ แตกต่างจากการสอนโดยเรียนเป็นกลุ่มแบบเดิมที่เคยใช้มานาน ทักษะการทำงานกลุ่มนี้เองที่จะทำให้ผู้เรียนช่วยเหลือเอื้ออาทรในการถ่ายทอดความรู้ซึ่งกันและกัน มีการร่วมมือกันในกลุ่ม ดังนั้นทุกคนจึงเกิดการเรียนรู้ที่จะมีส่วนร่วมในการทำงานให้กลุ่มประสบความสำเร็จโดยผู้สอนควรจัด สถานการณ์ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

5. กระบวนการกลุ่ม (Group Process) หมายถึง กระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยผู้เรียนจะต้องเรียนรู้จากกลุ่มให้มากที่สุด มีความร่วมมือทั้งด้านความคิด การทำงาน และความ รับผิดชอบร่วมกันจนสามารถบรรลุเป้าหมายได้ การให้ผู้เรียนมีเวลาและมีกระบวนการในการ วิเคราะห์ว่ากลุ่มทำงานได้เพียงใด สามารถใช้ทักษะทางสังคมและมนุษยสัมพันธ์ได้เหมาะสม กระบวนการกลุ่มนี้จะช่วยให้สมาชิกในกลุ่มทำงานได้ผล ในขณะที่สัมพันธ์ภาพระหว่างกลุ่มก็จะเป็นไปด้วยดี กล่าวคือ กลุ่มจะมีความเป็นอิสระโดยสมาชิกในกลุ่มสามารถจัดกระบวนการกลุ่ม และสามารถแก้ปัญหาได้ด้วยตัวของพวกเขาเอง ทั้งนี้ข้อมูลป้อนกลับจากครูหรือเพื่อนนักเรียนที่ เป็นผู้สังเกตจะช่วยให้กลุ่มดำเนินการได้ดี และมีประสิทธิภาพมากขึ้น

2. ขั้นตอนการเรียนรู้แบบร่วมมือ

การเรียนรู้แบบร่วมมือตามแนวคิดของ Johnson and Johnson (1994) มีขั้นตอน สำคัญ 5 ขั้นตอนดังนี้

1) ขั้นเตรียม เป็นขั้นที่ครูผู้สอนแนะนำทักษะในการเรียนรู้ร่วมกัน และจัดกลุ่มผู้เรียน ออกเป็นกลุ่มย่อยๆ พร้อมทั้งแนะนำข้อควรปฏิบัติในการทำงานกลุ่มร่วมกัน บทบาทหน้าที่ของ สมาชิกในกลุ่ม และชี้แจงจุดประสงค์ในการเรียนรู้

2) ขั้นสอน ครูผู้สอนนำเข้าสู่บทเรียน แนะนำเนื้อหา และแหล่งข้อมูลในการศึกษา ค้นคว้ามอบหมายงานให้ผู้เรียนแต่ละกลุ่มรับผิดชอบและอธิบายกระบวนการหรือขั้นตอนในการ ทำงาน

3) ขั้นทำกิจกรรมกลุ่ม ผู้เรียนแต่ละคนในกลุ่มร่วมรับผิดชอบการเรียนรู้ของกลุ่มโดยปฏิบัติตามบทบาท หน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย

4) ขั้นตรวจสอบผลงานและทดสอบ เป็นการตรวจสอบว่าผู้เรียนได้ปฏิบัติตามบทบาท หน้าที่ของตนเอง ครบถ้วนหรือไม่ ผลการปฏิบัติของตนเองและของกลุ่มเป็นอย่างไร

5) ขั้นสรุปและประเมินผลผู้สอน และผู้เรียน ช่วยกันสรุปบทเรียน โดยผู้สอนอธิบายเพิ่มเติมในสิ่งที่ผู้เรียนไม่เข้าใจ และร่วมกันประเมินผลการเรียนรู้ของกลุ่ม เพื่อพิจารณาถึงข้อบกพร่องและข้อควรปรับปรุงแก้ไขในการปฏิบัติงานกลุ่มให้ดียิ่งขึ้น

3. ประเภทของการเรียนแบบร่วมมือ

การเรียนแบบร่วมมือโดยทั่วไปแบ่งประเภทของการเรียนแบบร่วมมือเป็น 2 ประเภท คือ (Johnson, Johnson and Smith, 1991; เจมส์ ฌูว์ มิงศิริธรรม, 2552)

1) การเรียนแบบร่วมมือที่เป็นทางการ (Formal Cooperative Learning) เป็นการเรียนโดยใช้เทคนิคการเรียนแบบร่วมมือวิธีใดวิธีหนึ่งตลอดเวลา หรือตลอดกิจกรรมในการเรียนการสอน ซึ่งการเรียนแบบร่วมมือที่เป็นทางการมีเทคนิควิธีการเรียนหลากหลายวิธี อาทิ เทคนิคการแข่งขันระหว่างกลุ่มด้วยเกม เทคนิคการแบ่งกลุ่มแบบกลุ่มสัมฤทธิ์ เทคนิคการจัดกลุ่มแบบที่ช่วยรายบุคคล เทคนิคโปรแกรมการร่วมมือในการอ่านและเขียน เทคนิคการต่อภาพ เทคนิคการต่อภาพ 2 เทคนิคแบบกลุ่มสืบสอบ เทคนิคการเรียนแบบร่วมกัน เทคนิคการเรียนแบบวงจรการเรียนรู้ และเทคนิคการเรียนแบบร่วมมือร่วมกลุ่ม เป็นต้น หากจะใช้เทคนิควิธีใดแล้วก็นับอยู่กับความเหมาะสมของเนื้อหาวิชา และจุดประสงค์ของผู้สอนที่ต้องการให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ต่างๆ จากวิธีการเหล่านี้

2) การเรียนแบบร่วมมือที่ไม่เป็นทางการ (Informal Cooperative Learning) เป็นการเรียนโดยใช้เทคนิควิธีการเรียนแบบร่วมมือวิธีใดวิธีหนึ่งเฉพาะในขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งของการเรียนการสอน เช่น อาจใช้ในบทนำสอดแทรกในขั้นตอนตอนใดๆ ก็ได้ หรือข้อสรุป ขั้นบททวนหรือวัดผล เป็นต้น โดยเทคนิควิธีการเรียนแบบร่วมมือในลักษณะนี้ได้แก่ เทคนิคการพูดรอบวง เทคนิคการเขียนรอบวง เทคนิคการเขียนพร้อมกันรอบวง เทคนิคการพูดเป็นคู่ เทคนิคการเขียนเป็นคู่ เทคนิคการแก้ปัญหาด้วยการต่อภาพ เทคนิคการคิดเดี่ยว คิดคู่ ร่วมกันคิด เทคนิคการอภิปรายเป็นคู่ เทคนิคการอภิปรายเป็นทีม เทคนิคการทำเป็นกลุ่ม เทคนิคแบบมุมสนทนา เทคนิคแบบเล่นเลียนแบบ เทคนิคแบบร่วมกันคิด เทคนิคบัตรคำช่วยจำ เทคนิคคู่ตรวจสอบ เทคนิคสัมภาษณ์ 3 ขั้น เทคนิคการสัมภาษณ์ เทคนิคเครือข่ายความคิด เทคนิควงกลมซ้อน เทคนิคเพื่อนร่วมงาน เทคนิคค้นหาเกณฑ์ เทคนิคกำหนดเวลาให้จับคู่แลกเปลี่ยนความคิดเห็น

กัน และเทคนิคบทบาทในการอภิปรายกลุ่ม เป็นต้น ซึ่งผู้สอนจะเลือกใช้เทคนิควิธีการใดก็ขึ้นกับ ความเหมาะสมในแต่ละกิจกรรมย่อย แต่ว่าแต่ละวิธีก็มีจุดมุ่งหมายเดียวกันคือ ส่งเสริมการเรียนรู้ และเพิ่มแรงจูงใจทางการเรียน

จากแนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้แบบร่วมมือ ทำให้ทราบว่าการเรียนรู้แบบร่วมมือเป็นการ จัดการเรียนรู้เป็นกลุ่มเล็กๆ ที่สมาชิกทุกคนในกลุ่มแต่ละคนจะมีความสามารถที่แตกต่างกัน มีการ แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีส่วนรับผิดชอบในการเรียนรู้และความสำเร็จ ของตนเองและของกลุ่ม ซึ่งเป็นการเอื้อต่อการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นผู้ที่สามารถเรียนรู้ได้ด้วยการนำ ตนเอง เนื่องจากผู้เรียนมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการเรียนรู้ของตนเอง และของกลุ่ม มีความสำเร็จ ของทุกคนและของกลุ่ม ซึ่งเป็นเป้าหมายสำคัญในการเรียนรู้ ฝึกให้ผู้เรียนได้รู้จักการเรียนรู้ร่วมกับ ผู้อื่น เป็นการเรียนรู้แบบแข่งขันกันฉันมิตร โดยมีองค์ประกอบที่สำคัญคือ 1) การพึ่งพาอาศัยซึ่งกัน และกันในทางบวก ทุกคนมีความสำคัญและความสำเร็จของกลุ่มขึ้นอยู่กับสมาชิกทุกคนในกลุ่ม 2) การมีปฏิสัมพันธ์แบบส่งเสริมกัน ให้ผู้เรียนช่วยเหลือกัน เรียนรู้เหตุผลของกันและกัน ได้รับ ข้อมูลป้อนกลับจากการตอบสนองทางวาจาและท่าทางของเพื่อนสมาชิก 3) ความรับผิดชอบของ สมาชิกแต่ละบุคคลซึ่งต้องทำงานที่ได้รับมอบหมายอย่างเต็มความสามารถ ต้องรับผิดชอบในการ เรียนของตนเองและของเพื่อนสมาชิก ทุกคนมีโอกาสแสดงความคิดเห็นโดยทั่วถึง 4) การใช้ทักษะ ระหว่างบุคคลและทักษะการทำงานเป็นกลุ่มเพื่อฝึกทักษะทางสังคมให้สามารถทำงานร่วมกับ ผู้อื่นได้อย่างมีความสุข เช่น ความเป็นผู้นำการตัดสินใจ การสร้างความไว้วางใจ การสื่อสาร การแก้ปัญหาคความขัดแย้ง ทักษะการทำงานเป็นกลุ่ม จะทำให้ผู้เรียนช่วยเหลือเอื้ออาทรในการ ถ่ายทอดความรู้ซึ่งกันและกัน มีการร่วมมือกันในกลุ่ม 5) กระบวนการกลุ่ม เป็นกระบวนการเรียนรู้ ของผู้เรียนผ่านการเรียนรู้จากกลุ่ม มีความร่วมมือทั้งด้านความคิด การทำงาน และความ รับผิดชอบร่วมกันจนสามารถบรรลุเป้าหมายได้

สำหรับขั้นตอนการเรียนรู้แบบร่วมมือมีหลักการสำคัญ 5 ขั้นตอนคือ 1) ขั้นเตรียมโดยจัด กลุ่มผู้เรียน แนะนำ ข้อควรปฏิบัติในการทำงานกลุ่มร่วมกัน บทบาทหน้าที่ของสมาชิกและชี้แจง จุดประสงค์ในการเรียนรู้ 2) ขั้นสอน ทำการสอนเนื้อหา มอบหมายงานให้ผู้เรียนแต่ละกลุ่ม รับผิดชอบ และอธิบายขั้นตอนการทำงาน 3) ขั้นทำกิจกรรมกลุ่ม ปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ที่ได้รับ มอบหมาย 4) ขั้นตรวจสอบผลงานและทดสอบว่าได้ปฏิบัติตามหน้าที่ครบถ้วน ผลการปฏิบัติงาน ของตนและของกลุ่มเป็นอย่างไร 5) ขั้นสรุปและประเมินผลผู้สอนและผู้เรียน โดยช่วยกันสรุป ผู้สอนอธิบายเพิ่มเติมในสิ่งที่ผู้เรียนไม่เข้าใจ ร่วมกันประเมินกลุ่ม พิจารณาแนวทางปฏิบัติที่ดีที่สุด โดยรูปแบบการเรียนรู้แบบร่วมมือมีทั้งแบบที่เป็นทางการที่ใช้เทคนิคการเรียนรู้แบบร่วมมือตลอด

กิจกรรมการเรียนการสอน และแบบไม่เป็นทางการ ซึ่งใช้เฉพาะขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งของการเรียนการสอน จะใช้รูปแบบใดนั้นขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของเนื้อหาวิชา และจุดประสงค์ที่ผู้สอนต้องการให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ต่างๆ

กล่าวได้ว่ารูปแบบการเรียนแบบร่วมมือได้พัฒนาให้มีหลากหลายรูปแบบ ให้ผู้สอนได้เลือกใช้เพื่อกระตุ้นให้เกิดแรงจูงใจแก่ผู้เรียนให้ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และเพิ่มพูนการเรียนรู้ของสมาชิกให้มีทักษะกระบวนการกลุ่ม หรือการทำงานร่วมกัน โดยยึดหลักพื้นฐานเดียวกันคือเน้นกระบวนการกลุ่มแต่ในรายละเอียดจะใช้เทคนิคใดนั้นก็แล้วแต่มีความเหมาะสมของผู้เรียนและวัตถุประสงค์ให้เกิดประสบการณ์การเรียนรู้โดยผู้สอน ในการวิจัยเรื่อง การเรียนรู้แบบร่วมมือโดยใช้โครงงานคุณธรรมเป็นฐาน จะขอเสนอเทคนิคการเรียนแบบร่วมมือโดยใช้เทคนิคแบบกลุ่มสืบสอบ (Group Investigation: GI) มาใช้ในกิจกรรมการเรียน ดังจะได้กล่าวในหัวข้อต่อไป

เทคนิคแบบกลุ่มสืบสอบ

เทคนิคแบบกลุ่มสืบสอบ (Group Investigation: GI) เป็นแนวคิดที่เสนอโดย Sharan and Sharan (1990) มุ่งเน้นให้ผู้เรียนศึกษาหาความรู้เป็นกลุ่มโดยละเอียดลึกซึ้งจากเรื่องที่ตนเองสนใจเป็นหลัก ผู้เรียนจะเรียนรู้เกี่ยวกับกระบวนการและวิธีการแสวงหาความรู้ และข้อเท็จจริงต่างๆ จากการได้รับโอกาสที่จะเลือกศึกษาโดยละเอียดในหน่วยการเรียนรู้ที่ตนเองสนใจเป็นพิเศษ ซึ่งสิ่งสำคัญคือ วิธีการที่ผู้เรียนจะได้รับมาซึ่งความรู้ โดยการร่วมกันวิเคราะห์วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ใช้การคิดอย่างมีเหตุผลเชิงตรรกะ และการสังเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน จึงนับเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการสืบสอบ แต่สำหรับเนื้อหาที่จะต้องเรียนรู้ นั้น ผู้เรียนจะเป็นผู้เลือกตามความสนใจ (เชมณัญฐ์ มิ่งศิริธรรม, 2552)

การเรียนรู้แบบ GI ผลสำเร็จจะขึ้นอยู่กับผู้เรียนว่าแต่ละคนยอมรับฟังซึ่งกันและกันหรือไม่ สนับสนุนงานที่ทำร่วมกันอย่างไร ให้ความสำคัญกับการช่วยเหลือร่วมมือกันของทุกคนหรือไม่ เนื่องจากงานกลุ่มเป็นงานที่ละเอียดซับซ้อน ต้องทำงานร่วมกันหลายคน ดังนั้นเทคนิคการร่วมศึกษาหาความรู้แบบ GI จะประสบผลสำเร็จสูงสุด เมื่อผู้เรียนในกลุ่มได้มีการฝึกการทำงานเป็นทีมที่จะจัดตั้งขึ้นตามความสนใจของแต่ละคนในแต่ละเรื่อง วิธีนี้ผู้เรียนจัดกลุ่มของตนเองประกอบด้วยสมาชิก 2-6 คน เป็นรูปแบบที่ซับซ้อน แต่ละกลุ่มเลือกหัวข้อจากที่เรียนในชั้นเรียนที่ต้องการศึกษาค้นคว้า สมาชิกในกลุ่มแบ่งงานกันทั้งกลุ่ม แบ่งหัวข้อให้สมาชิกแต่ละคนไปทำเพื่อนำมาเขียนรายงานร่วมกัน มีการวางแผนดำเนินงานตามแผนแต่ละกลุ่ม นำเสนอผลต่อเพื่อนใน

ชั้นเรียน มีการให้รางวัลหรือคะแนนเป็นกลุ่ม บทบาทหน้าที่ของครูคือ แนะนำแหล่งข้อมูลที่สำคัญ โดยที่แต่ละกลุ่มที่ร่วมกันศึกษา จะต้องมีความสามารถไม่แตกต่างกัน โดยประกอบด้วยคนเก่ง ปานกลาง และอ่อน (ทีศนา เขมมณี, 2550; วัชรวิภา เล่าเรียนดี, 2550; เขมมณัฐ มิ่งศิริธรรม, 2552)

1. ขั้นตอนการสอนโดยใช้เทคนิคแบบกลุ่มสืบสอบ

Joyce and Weil (1996) กล่าวถึงขั้นตอนการสอนโดยใช้เทคนิคแบบกลุ่มสืบสอบ ดังนี้

1) ผู้สอนเสนอปัญหา การเสนอปัญหาเป็นการกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกอยากรู้ อยากรเรียน ผู้สอนเสนอปัญหาและให้ผู้เรียนคิดหาคำตอบ เกิดความกระตือรือร้นที่จะแก้ปัญหา โดยที่ผู้สอนอาจใช้สื่อการสอนนำเรื่อง เช่น ให้อ่านโทรทัศน์ ดูภาพ ฟังข่าว สารคดีให้ดู เล่าเรื่องให้ฟัง หรือให้เห็นข้อมูลที่เป็นตัวเลขจากที่ผู้สอนเตรียมมา

2) กระตุ้นให้ผู้เรียนคิดแก้ปัญหา ผู้เรียนพิจารณาปัญหาว่าจากข้อมูลหรือปัญหาที่ได้รับเกิดความคิดสงสัยใคร่รู้เกี่ยวกับอะไรบ้าง ใครจะไปศึกษาเรื่องใดเพิ่มเติม เพื่อเป็นข้อมูลมา ตอบคำถามนั้น ผู้เรียนอาจคิดได้หลายประเด็นเป็นปัญหาย่อยๆ ที่เกิดขึ้น ผู้สอนต้องให้กลุ่มเลือก ปัญหาที่อยากจะศึกษาอาจได้ 2-3 ปัญหาก็ได้ ดังนั้นในขั้นนี้จึงต้องมีการจัดแบ่งกลุ่มผู้เรียนให้เป็น กลุ่มย่อยประมาณ 5-6 คน (6 คนดีที่สุด) ไม่ควรเกิน 8 คน แล้วรับผิดชอบประเด็นปัญหาที่จะไป ศึกษาค้นคว้าหาข้อมูลมาเป็นคำตอบ

3) ผู้เรียนวางแผนงาน ผู้เรียนแต่ละกลุ่มวางแผนการทำงาน แบ่งงานกันไปศึกษา ค้นคว้าหาข้อมูลจากแหล่งต่างๆ เช่น ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ บริษัท ห้างร้านที่เกี่ยวข้อง โดยใช้วิธีการ ต่างๆ เช่น สอบถาม สัมภาษณ์ อ่าน ค้นคว้า ฯลฯ

4) ผู้เรียนลงมือปฏิบัติงาน โดยผู้เรียนลงมือปฏิบัติตามแผนงานที่วางไว้โดยแยกย้าย กันไปค้นคว้าหาความรู้ อาจเป็นกลุ่มหรือรายบุคคลก็ได้

5) ผู้เรียนรายงานผลงานและกระบวนการทำงาน ผู้เรียนกลับมาเข้ากลุ่ม รวบรวม เรียบเรียงข้อมูลร่วมกัน แล้วเสนอผลงานต่อที่ประชุมใหญ่ เสนอทั้งด้านข้อมูลที่ได้รับ ข้อสรุปของ กลุ่ม และวิธีการสืบเสาะหาความรู้ของกลุ่ม

6) ผู้เรียนกลับไปทำกิจกรรมตามลำดับขั้นใหม่ ผู้เรียนร่วมกันพิจารณาว่ามีเรื่องใดที่เป็น ปัญหาเพิ่มขึ้นอีก ถ้าผู้เรียนยังไม่พอใจกับความรู้ที่ได้นั้นใครจะค้นคว้าต่อก็ได้โดยดำเนินการ ตามขั้นที่ 1 ใหม่

ทศนา เขมมณี (2550) กล่าวว่า รูปแบบการเรียนรู้แบบ GI เป็นรูปแบบที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนช่วยกันไปสืบค้นข้อมูลมาใช้ในการเรียนรู้ร่วมกัน โดยดำเนินการเป็นขั้นตอน ดังนี้

- 1) จัดผู้เรียนเข้ากลุ่มละความสามารถ (เก่ง ปานกลาง อ่อน) กลุ่มละ 4 คน
- 2) กลุ่มย่อยศึกษาเนื้อหาสาระร่วมกัน โดยแบ่งเนื้อหาออกเป็นหัวข้อย่อยๆ แล้วแบ่งกันไปศึกษาหาข้อมูลหรือคำตอบ ซึ่งในการเลือกเนื้อหา ควรให้ผู้เรียนอ่อนเป็นคนเลือกก่อน
- 3) สมาชิกแต่ละคนไปศึกษาหาข้อมูล/คำตอบมาให้กลุ่ม กลุ่มอภิปรายร่วมกันและสรุปผลการศึกษา

- 4) กลุ่มเสนอผลงานของกลุ่ม

เขมณัฐ มิ่งศิริธรรม (2552) ได้นำเสนอขั้นตอนการเรียนรู้การสอนโดยใช้เทคนิคแบบกลุ่มสืบสอบ ประกอบด้วย 5 ขั้นตอนคือ

- 1) เลือกเรื่องที่สนใจ โดยผู้สอนนำเสนอเนื้อหาสาระหรือปัญหาที่ให้ผู้เรียนคิดหาคำตอบ การเสนอปัญหาต้องกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกอยากรู้ อยากเรียน เกิดความกระตือรือร้นที่จะแก้ปัญหา จากนั้นให้ผู้เรียนสามารถเลือกได้ตามความสนใจ และตั้งคำถามที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ตนสนใจ

2) เลือกเข้ากลุ่ม ผู้เรียนพิจารณาปัญหาว่าจากข้อมูลหรือปัญหาที่ได้รับเกิดความคิดสงสัยใคร่รู้เกี่ยวกับอะไรบ้าง ควรศึกษาเรื่องใดเพิ่มเติมเพื่อเป็นปัญหาข้อมูลมาตอบคำถามนั้น ผู้เรียนอาจคิดได้หลายประเด็นเป็นปัญหาย่อยๆ ที่เกิดขึ้น ผู้สอนต้องคอยกระตุ้นให้กลุ่มเลือกปัญหาที่อยากจะศึกษา โดยมีการจัดแบ่งกลุ่มผู้เรียนเป็นกลุ่มย่อย ประมาณ 4-6 คน ที่มีความสนใจเรื่องเดียวกัน ผู้เรียนเลือกเข้ากลุ่มตามความสนใจและตามความสามารถของตนเอง โดยให้ผู้เรียนอ่อนเป็นคนเลือกเข้ากลุ่มก่อน สมาชิกร่วมกันวางแผนการศึกษา กำหนดขอบข่ายของเนื้อหาหรือกิจกรรม แบ่งความรับผิดชอบของสมาชิกในกลุ่มเพื่อไปศึกษาค้นคว้าหาข้อมูลมาเป็นคำตอบ ขณะเดียวกันร่วมกันพิจารณาสื่อ ทรัพยากรที่เป็นประโยชน์ กำหนดเวลาที่ปฏิบัติให้เสร็จสิ้น แล้วพูดคุยอภิปรายเพื่อเสนอแผนปฏิบัติ โดยผู้สอนให้คำแนะนำและจัดระเบียบในการปฏิบัติงาน เพื่อเอื้ออำนวยต่อการรวบรวมข้อมูล และการทำกิจกรรมของผู้เรียน

- 3) ศึกษาข้อมูล ผู้เรียนดำเนินการศึกษาข้อมูลตามที่ได้รับมอบหมายจากแหล่งข้อมูลต่างๆ ตามแผนที่วางไว้ ตัดสินพิจารณาข้อมูลร่วมกันกับสมาชิกในกลุ่ม โดยผู้สอนคอยช่วยเหลือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ตัดสินใจพิจารณาประโยชน์ของข้อมูลร่วมกับสมาชิกในกลุ่ม

- 4) นำเสนอผลงาน ผู้เรียนกลับเข้ากลุ่ม รวบรวม เรียบเรียงข้อมูลร่วมกัน แล้วเสนอผลงานต่อที่ประชุมใหญ่ โดยแต่ละกลุ่มนำเสนอผลงานจากการศึกษาของกลุ่มทั้งด้านข้อมูลที่

ได้รับ ข้อสรุปของกลุ่ม และวิธีการสืบเสาะหาความรู้ของกลุ่ม โดยผู้สอนจะเป็นผู้ประสานงานการเสนอรายงานทั้งหมดทุกกลุ่ม

5) ประเมินผลงาน ผู้สอนและผู้เรียนช่วยกันสรุปบทเรียน โดยผู้สอนอธิบายเพิ่มเติมในสิ่งที่ผู้เรียนไม่เข้าใจ และร่วมกันประเมินผลการเรียนรู้ของกลุ่ม เพื่อพิจารณาถึงข้อบกพร่องและข้อควรปรับปรุงแก้ไขในการปฏิบัติงานกลุ่มให้ดียิ่งขึ้น

2. ลักษณะเด่นของรูปแบบ GI

จากขั้นตอนการสอนแบบ GI สามารถส่งผลกระทบต่อการทำงานของกระบวนการกลุ่มในการทำงานแบบประชาธิปไตย ผู้สอนสืบเสาะค้นคว้าหาความรู้ ผู้ปกครองกล้าคิด กล้าแสดงออก ดังนั้นลักษณะเด่นของรูปแบบ GI เพื่อนำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนสามารถสรุปได้ดังนี้

1) ผู้เรียนมีความสุขกับการเรียน ได้เรียนรู้อย่างสนุกสนานโดยผ่านกิจกรรมที่หลากหลายและสื่อที่เร้าความสนใจ

2) ผู้เรียนได้เรียนรู้ตามความสนใจ ตามความถนัด และศักยภาพด้วยการศึกษาค้นคว้า ผู้ปฏิบัติ ผู้ทักษะจนถึงการเรียนรู้ด้วยตนเอง ทำให้เกิดความเชื่อมั่นเป็นแรงจูงใจให้เกิดการเรียนรู้ใฝ่เรียน

3) กิจกรรมกลุ่มช่วยเสริมสร้างลักษณะนิสัยที่พึงประสงค์ เกิดกระบวนการทำงาน เช่น มีการวางแผนการทำงาน มีความรับผิดชอบ เสียสละ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีวินัยในตนเอง มีพฤติกรรมที่เป็นประชาธิปไตย เป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี รู้จักรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ผู้เรียนที่เรียนรู้ซ้ำจะเรียนรู้อย่างมีความสุข มีชีวิตชีวา ได้รับกำลังใจและได้รับความช่วยเหลือจากเพื่อน ทำให้เกิดความมั่นใจ ผู้เรียนที่เรียนดีจะได้แสดงความสามารถของตนเอง มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และแบ่งปันสิ่งที่ดีให้แก่อน

4) ผู้เรียนเกิดกระบวนการคิดจากการร่วมกิจกรรมและการค้นหาคำตอบจากประเด็นคำถามของผู้สอนและเพื่อนๆ สามารถค้นหาคำตอบและวิธีการดำเนินการต่างๆ ได้ด้วยตนเองสามารถแสดงออกได้ชัดเจนมีเหตุผล

5) ทุกขั้นตอนการจัดกิจกรรม จะสอดแทรกคุณธรรมและจริยธรรม เพื่อให้ผู้เรียนได้ซึมซับสิ่งที่ดีงามไว้ในตนเองอยู่ตลอดเวลา

6) คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลในการเรียนรู้และการปฏิบัติงาน โดยให้แต่ละคนเรียนรู้เต็มตามศักยภาพของตน ไม่นำผลงานของผู้เรียนมาเปรียบเทียบกัน มุ่งให้ผู้เรียนแข่งขันกับตนเอง และไม่เล็งผลเลิศจนเกินไป

7) ผลที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน คือ ผู้เรียนเรียนอย่างมีความสุข เกิดการพัฒนารอบด้าน มีอิสระที่จะเลือกวิธีการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับตนเอง และนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม

กล่าวได้ว่าการเรียนรู้แบบร่วมมือด้วยเทคนิคแบบกลุ่มสืบสอบเป็นวิธีการที่ผู้เรียนได้รับความรู้โดยการรวมกลุ่ม ร่วมกันวิเคราะห์ข้อมูล สารสนเทศที่เกี่ยวข้อง ใช้การคิดอย่างมีเหตุผลเชิงตรรกะ และการสังเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน โดยเนื้อหาที่จะต้องเรียน ผู้เรียนจะเป็นผู้เลือกตามความสนใจ สามารถสรุปขั้นตอนการสอนโดยใช้เทคนิคแบบกลุ่มสืบสอบดังนี้ 1) จัดกลุ่มผู้เรียน 5-6 คน อธิบายเงื่อนไขการจัดการเรียนการสอน บทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบแต่ละคน และของกลุ่ม 2) ผู้สอนนำเสนอเนื้อหา ประเด็นปัญหา กระตุ้นผู้เรียนให้คิดแก้ปัญหา และผู้เรียนเลือกเรื่องที่นำเสนอเพื่อแก้ปัญหา 3) ผู้เรียนวางแผนงาน ศึกษาข้อมูลจากแหล่งข้อมูลเพิ่มเติม แบ่งหน้าที่รับผิดชอบ เก็บข้อมูล 4) นำเสนอผลงาน ข้อสรุป วิธีการสืบเสาะหาความรู้ของกลุ่ม 5) ประเมินผลงาน ดังนั้นเทคนิคกลุ่มสืบสอบจึงเป็นการฝึกกระบวนการกลุ่มในการทำงานแบบประชาธิปไตย ฝึกวิธีการสืบเสาะค้นคว้าหาความรู้ ฝึกการกล้าคิด กล้าแสดงออก อันจะส่งผลต่อผู้เรียนให้ผู้เรียนเรียนอย่างมีความสุข เกิดการพัฒนารอบด้าน มีอิสระที่จะเลือกเรียนรู้วิธีการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับตนเอง และนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม

แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนการสอนด้วยโครงงาน

1. ความหมายของโครงงาน

กรมวิชาการ (2544) กล่าวว่า โครงงานหมายถึงกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้า และลงมือปฏิบัติด้วยตนเองตามความถนัด ความสามารถและความสนใจ โดยอาศัยกระบวนการทางวิทยาศาสตร์หรือกระบวนการอื่นใดในการศึกษาค้นคว้าคำตอบในเรื่องนั้นๆ โดยมีครูผู้สอนคอยกระตุ้น แนะนำและให้คำปรึกษาแก่ผู้เรียนอย่างใกล้ชิด ตั้งแต่การเลือกหัวข้อที่จะศึกษาค้นคว้า ดำเนินการวางแผน กำหนดขั้นตอนการดำเนินงานและการนำเสนอผลงานโดยทั่วไป การทำโครงงานสามารถทำได้ทุกระดับการศึกษา ซึ่งอาจทำเป็นรายบุคคลหรือเป็นกลุ่ม ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะของโครงงานอาจเป็นโครงงานเล็กๆ ที่ไม่ยุ่งยากซับซ้อน หรือเป็นโครงงานใหญ่ที่มีความยากและซับซ้อนมาก

ลัดดา ภูเกียรติ (2544) กล่าวว่า โครงงานเป็นวิธีการเรียนรู้ที่เกิดจากความสนใจใคร่รู้ของผู้เรียนที่อยากจะศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือหลายสิ่งที่ยังสงสัยและอยากรู้คำตอบให้

ลึกซึ้ง ชัดเจน หรือต้องการเรียนรู้เรื่องนั้นๆ ให้มากขึ้นกว่าเดิม โดยใช้ทักษะกระบวนการและปัญหาหลายๆ ด้านมีวิธีการศึกษาอย่างเป็นระบบและมีขั้นตอนต่อเนื่อง มีการวางแผนในการศึกษาอย่างละเอียด แล้วลงมือปฏิบัติตามแผนงานที่วางไว้จนได้ข้อสรุปหรือผลการศึกษาหรือคำตอบเกี่ยวกับเรื่องนั้นๆ

พิมพันธ์ เดชะคุปต์ พเยาว์ ยินดีสุข และราชน มีศรี (2549) ให้ความหมายของโครงการ ไว้ว่าหมายถึงการศึกษาเพื่อค้นพบข้อความรู้ใหม่ สิ่งประดิษฐ์ใหม่ๆ ด้วยตัวของนักเรียนเอง วิธีการทางวิทยาศาสตร์ โดยมีครูอาจารย์และผู้เชี่ยวชาญเป็นผู้ให้คำปรึกษา

สุวัฒน์ นิยมไทย (2553) กล่าวว่า การเรียนการสอนด้วยโครงการ หมายถึง การจัดการเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นสำคัญที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองจากการเลือกในสิ่งที่สนใจ ได้ลงมือปฏิบัติจริง มีขั้นตอนการทำงานเป็นขั้นตอนเพื่อนำไปสู่ความรู้ใหม่ ๆ อาจใช้วิธีการจากการทดลองการศึกษา การสำรวจค้นคว้า การประดิษฐ์คิดค้น การแก้ปัญหา ซึ่งเป็นการค้นพบความรู้ด้วยตัวของผู้เรียนเองและมีผลงานปรากฏให้เห็น สามารถบูรณาการการเรียนรู้แบบโครงการในรูปแบบการเรียนรู้รายบุคคลหรือแบบกลุ่มก็ได้ขึ้นอยู่กับความเหมาะสม โดยมีครูหรือผู้เชี่ยวชาญคอยให้คำแนะนำและให้คำปรึกษาอย่างใกล้ชิด

Hargis (2005) กล่าวว่า การเรียนรู้แบบโครงการเป็นวิธีการที่ผู้สอนเชื่อมโยงผู้เรียนเข้ากับการค้นพบจากคำถาม ข้อสงสัยตามความสนใจ โดยที่ผู้เรียนสามารถค้นพบคำตอบโดยใช้การคิด กระบวนการสืบสวนสอบสวน การค้นหา และการเรียนรู้แบบร่วมมือกับกลุ่มผู้เรียนด้วยกัน

ดังนั้นความหมายของโครงการคือ กิจกรรมที่ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติตามความสนใจ มีการกำหนดขั้นตอนทำงานอย่างชัดเจน เพื่อค้นหาข้อความรู้ใหม่ ๆ สิ่งประดิษฐ์ใหม่ๆ และวิธีการแก้ปัญหา ได้ด้วยตัวของผู้เรียนเองโดยผู้สอนเป็นที่ปรึกษา สามารถบูรณาการการเรียนรู้แบบโครงการในรูปแบบการเรียนรู้รายบุคคลหรือแบบกลุ่มก็ได้ตามเหมาะสม

2. ลักษณะสำคัญของการสอนโดยใช้โครงการเป็นฐาน

การจัดการเรียนรู้ด้วยโครงการเป็นการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่มีรากฐานมาจากแนวคิดในการศึกษาของ John Dewey นักปรัชญาและนักการศึกษาชาวอเมริกัน และแนวคิดการศึกษาแบบพิพัฒนาการ (Progressive Education) ซึ่งเชื่อว่า การศึกษาเป็นการสร้างประสบการณ์ชีวิตที่ต่อเนื่อง โดยมีผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (นฤมล ยุตาคม, 2543) ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางปฏิรูปการศึกษาในปัจจุบัน รวมถึงการเรียนรู้ของผู้เรียนตามแนวคิดการสร้างความรู้ด้วยตนเอง (Constructivism) มาตรฐานการศึกษา การจัดหลักสูตรแบบบูรณาการ การเรียนรู้ตาม

สภาพจริง เป็นต้น กล่าวโดยสรุปลักษณะของโครงการไว้ในแนวทางเดียวกันดังนี้ (สุวัฒน์ นิยมไทย, 2553)

- 1) เป็นวิธีการเรียนที่บูรณาการหลักสูตรกับการจัดการเรียนรู้ได้อย่างกลมกลืน
- 2) เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่สร้างให้ผู้เรียนมีทักษะที่จำเป็นในการดำเนินชีวิต
- 3) เป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากความสนใจ ใคร่รู้คำตอบของตัวผู้เรียนเอง และผู้เรียนทำงานอย่างเป็นอิสระ
- 4) เป็นวิธีการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสามารถสร้างความรู้ (Construct) ด้วยตนเอง เนื่องจากใช้ทักษะการเรียนรู้และปัญญาหลายๆ ด้าน
- 5) เป็นวิธีการเรียนรู้เรื่องใดเรื่องหนึ่งอย่างลึกซึ้ง มีระบบ เป็นขั้นตอนและต่อเนื่อง จัดให้มีการประเมินตามสภาพจริงโดยตนเองและครู

3. ประเภทของโครงการ

พิมพันธ์ เดชะคุปต์ พเยาว์ ยินดีสุข และราชน มีศรี (2549) แบ่งโครงการออกเป็น 4 ประเภทตามผลที่ได้รับได้แก่

- 1) โครงการสำรวจ โครงการประเภทนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจและรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่ง แล้วนำข้อมูลที่ได้จากการสำรวจและรวบรวมข้อมูล แล้วนำข้อมูลมาจำแนกเป็นหมวดหมู่และนำเสนอในรูปแบบต่างๆ เพื่อให้เห็นลักษณะหรือความสัมพันธ์ในเรื่องที่ต้องการศึกษาได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ตัวอย่างเช่น การสำรวจประชากรและชนิดของสิ่งต่างๆ เช่น สัตว์ พืช หินแร่ ฯลฯ ในท้องถิ่นหรือบริเวณที่ต้องการศึกษา การสำรวจพฤติกรรมต่างๆ ของสัตว์ในธรรมชาติและการสำรวจคุณภาพน้ำจากแหล่งน้ำต่างๆ ที่ต้องการศึกษา เป็นต้น
- 2) โครงการประเภททดลอง เป็นโครงการที่มีการออกแบบการทดลองเพื่อศึกษาผลของตัวแปรหนึ่งที่มีต่อตัวแปรอีกตัวหนึ่งที่ต้องการศึกษา โดยควบคุมตัวแปรอื่นๆ ที่อาจมีผลต่อตัวแปรที่ต้องการศึกษาไว้ ขั้นตอนการดำเนินโครงการประเภทนี้จะประกอบด้วยกำหนดยุทธศาสตร์ การตั้งจุดประสงค์หรือสมมุติฐาน การรวบรวมข้อมูล การแปลผลและการสรุปผลการทดลอง ตัวอย่างเช่น การศึกษาผลของสารเคมีที่มีต่อพัฒนาการทางกายและการเจริญเติบโตของหนูขาว การศึกษาเปรียบเทียบการเจริญเติบโตของต้นทานตะวันที่ปลูกโดยใส่ปุ๋ยกับไม่ใส่ปุ๋ย การศึกษาผลของความเข้มข้นของผงซักฟอกที่มีต่อการออกของเมล็ดข้าว และผลของความเข้มข้นของแสงที่มีต่อการสลายตัวของวิตามินซี เป็นต้น
- 3) โครงการประเภทประดิษฐ์หรือพัฒนาผลิตภัณฑ์ เป็นโครงการเกี่ยวกับการประยุกต์ทฤษฎี หรือหลักการทางวิทยาศาสตร์หรือด้านอื่นๆ มาประดิษฐ์ของเล่น เครื่องมือ เครื่องใช้หรือ

อุปกรณ์เพื่อประโยชน์ใช้สอยต่างๆ ซึ่งอาจเป็นการประดิษฐ์สิ่งใหม่หรือการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงของเดิมที่มีอยู่แล้ว ให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น ซึ่งเป็นไปได้ในด้านวิทยาศาสตร์หรือด้านสังคม รวมถึงการสร้างแบบจำลองเพื่ออธิบายแนวคิดต่างๆ ด้วย ตัวอย่างเช่น โครงงานประดิษฐ์ของเล่น ของใช้ของประดับตกแต่งจากวัสดุ โครงงานผลิตสื่อการเรียนการสอน และโครงงานเครื่องจักรกลพลังงานแม่เหล็ก เป็นต้น

4) โครงงานประเภททฤษฎี หลักการและแนวคิด เป็นโครงงานที่ผู้ทำโครงงานได้นำเสนอทฤษฎี หลักการหรือแนวคิดใหม่ๆ ซึ่งอาจจะอยู่ในรูปของสูตร สมการ หรือคำอธิบายก็ได้ โดยผู้นำเสนอโครงงานจะตั้งกติกาหรือข้อตกลงขึ้นมาเอง แล้วนำเสนอทฤษฎี หลักการแนวคิดหรือจินตนาการของตนเองตามกติกาหรือข้อตกลงนั้น หรืออาจใช้กติกา ข้อตกลงเดิมมาอธิบายสิ่งของหรือปรากฏการณ์ในแนวคิดใหม่ ทฤษฎี หลักการ แนวคิดหรือจินตนาการที่เสนอนี้ อาจจะยังใหม่ไม่มีใครคิดมาก่อน หรืออาจขัดแย้งกับทฤษฎีเดิม หรือเป็นการขยายทฤษฎีหรือแนวคิดเดิมก็ได้ จุดสำคัญของโครงงานประเภทนี้อยู่ที่ผู้ทำโครงงานต้องมีความรู้พื้นฐานในเรื่องนั้นๆ เป็นอย่างดี โดยทั่วไป มักเป็นโครงงานทางคณิตศาสตร์หรือวิทยาศาสตร์ เช่น โครงงานเกษตรทฤษฎีใหม่ ทฤษฎีของจำนวนและตัวเลข และการกำเนิดของแผ่นดินไหวในประเทศไทย เป็นต้น

4. ขั้นตอนการดำเนินโครงงาน

แกรนท์ (Grant, 2002) กล่าวว่า การเรียนรู้แบบโครงงานเป็นฐานเป็นการให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ โดยให้โอกาสผู้เรียนค้นคว้าในเชิงลึกของการทำโครงการด้วยหัวข้อที่มีคุณค่า นั้น ผู้เรียนจะสามารถสร้างความรู้ที่มีความหมายได้ด้วยตนเองอย่างอัตโนมัติ และได้นำเสนอรูปแบบและขั้นตอนการเรียนรู้ 7 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

- 1) ขั้นการแนะนำ (Introduction)
- 2) งาน (Task) หรือเรื่องราวขององค์ความรู้ ซึ่งเป็นแนวคำถามนำไปสู่การเรียนรู้
- 3) ทรัพยากร (Resources) ที่ผู้สอนจัดหาไว้ให้ เช่น hypertext link, database, vedio on web
- 4) กระบวนการ (Process) การจัดกระบวนการเรียนการสอนที่ทำงาน หรือคำถามสำเร็จ
- 5) การชี้แนะ หรือฐานการช่วยเหลือ (Guidance and scaffolding) กรณีผู้เรียนต้องการขณะเรียนรู้
- 6) การจัดให้มีการระดมสมองกับกลุ่ม (Cooperative/Collaborative learning) เพื่อกระตุ้นการเรียนรู้ร่วมกัน

7) การสะท้อนกลับ (Reflection) โดยจัดให้มีผลการแสดงความเห็นสะท้อนผลการเรียนรู้ต่าง ๆ

พิมพันธ์ เดชะคุปต์ พเยาว์ ยินดีสุข และราชน มีศรี (2549) ได้กำหนดขั้นตอนการดำเนินโครงการโดยใช้ตามขั้นตอนทางวิทยาศาสตร์ ได้กล่าวว่า วิธีการทางวิทยาศาสตร์เป็นขั้นตอนการดำเนินโครงการเพื่อหาคำตอบของปัญหา ประกอบด้วยขั้นตอน ดังนี้

- 1) ขั้นระบุปัญหา
- 2) ขั้นออกแบบการรวบรวมข้อมูล
- 3) ขั้นปฏิบัติการรวบรวมข้อมูล
- 4) ขั้นวิเคราะห์ผลและสื่อความหมายข้อมูล
- 5) ขั้นสรุปผล

จากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการเรียนการสอนด้วยโครงการพบว่าการเรียนการสอนด้วยโครงการเป็นการกิจกรรมที่ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติตามความสนใจ มีการกำหนดขั้นตอนทำงานอย่างชัดเจน เพื่อค้นหาข้อความรู้ใหม่ๆ สิ่งประดิษฐ์ใหม่ๆ และวิธีการแก้ปัญหา ได้ด้วยตัวของผู้เรียนเองโดยผู้สอนเป็นที่ปรึกษา สามารถบูรณาการการเรียนรู้แบบโครงการในรูปแบบการเรียนรู้รายบุคคลหรือแบบกลุ่มก็ได้ตามเหมาะสมโครงการคือ กิจกรรมที่ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติตามความสนใจ มีการกำหนดขั้นตอนทำงานอย่างชัดเจน เพื่อค้นหาข้อความรู้ใหม่ๆ สิ่งประดิษฐ์ใหม่ๆ และวิธีการแก้ปัญหา ได้ด้วยตัวของผู้เรียนเองโดยผู้สอนเป็นที่ปรึกษา สามารถบูรณาการการเรียนรู้แบบโครงการในรูปแบบการเรียนรู้รายบุคคลหรือแบบกลุ่มก็ได้ตามเหมาะสม ลักษณะสำคัญของการสอนโดยใช้โครงการเป็นฐานเป็นการสร้างประสบการณ์ชีวิตโดยมีผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง สร้างความรู้ด้วยตนเอง เรียนรู้ตามสภาพจริง ในการจัดทำโครงการสามารถแบ่งได้เป็น 4 ประเภทคือ 1) โครงการสำรวจ เพื่อให้เห็นลักษณะหรือความสัมพันธ์ในเรื่องที่ต้องการศึกษา 3) โครงการประเภทประดิษฐ์หรือพัฒนาผลิตภัณฑ์ เป็นโครงการเกี่ยวกับประยุกต์ทฤษฎีมาประดิษฐ์ของเล่น เครื่องมือเพื่อประโยชน์ใช้สอยต่างๆ รวมถึงการสร้างแบบจำลองเพื่ออธิบายแนวคิดต่างๆ โครงการผลิตสื่อการเรียนการสอน เป็นต้น 4) โครงการประเภททฤษฎี หลักการ และแนวคิด มักเป็นโครงการทางคณิตศาสตร์หรือวิทยาศาสตร์ เช่น โครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ ทฤษฎีของจำนวนและตัวเลข และการกำเนิดของแผ่นดินไหวในประเทศไทย เป็นต้น

การเรียนรู้แบบโครงงานคุณธรรมเป็นฐาน

1. ความหมายของการเรียนรู้แบบโครงงานคุณธรรมเป็นฐาน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2550) ให้ความหมายโครงงานคุณธรรมว่า กิจกรรมการเรียนรู้เชิงบูรณาการ (Integral Learning Activity) ที่พัฒนาผู้เรียนอย่างเป็นองค์รวม (Holistic Development) ให้มีคุณธรรมหรือความดีงามเป็นพื้นฐานหรือแกนหลัก (Moral Based) โดยใช้เทคนิควิธีการเรียนรู้แบบโครงงาน (Project Approach) ที่เกิดขึ้นมาจากความสนใจ ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของผู้เรียนเอง (Learner Centered) และเน้นการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติจริง (Learning by Doing) ด้วยความพากเพียรจดจ่อต่อเนื่องในช่วงระยะเวลาที่ยาวนานตามสมควรในลักษณะวิจัยปฏิบัติการ (Mini Action Research) ก่อให้เกิดการแก้ไขปัญหาด้านความเสื่อมโทรมทางศีลธรรม (Problem Solving) และส่งเสริมการบ่มเพาะความดีมีคุณธรรม (Moral Incubation) อย่างเป็นรูปธรรมและเป็นระบบ (Pragmatic & Systematic) รวมทั้งการขยายความมีส่วนร่วมไปสู่บุคคลต่างๆ (Participation) ในสถานศึกษาและชุมชนของตนเองหรือชุมชนอื่นที่เกี่ยวข้อง

พระมหาพงศ์นรินทร์ จิตวิไล (2552) กล่าวถึง การเรียนรู้แบบโครงงานคุณธรรมว่า เป็นการนำปัญหาในชีวิตจริงมาเรียนรู้ผ่านการทำโครงงาน เพื่อเรียนรู้และพัฒนาทักษะชีวิตด้วยวิธีคิดอย่างเป็นวิทยาศาสตร์หรือด้วยกระบวนการทางปัญญา เป็นนวัตกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการทำความดีมีคุณธรรมแบบเชิงรุก โดยให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้ผ่านเทคนิควิธีการเรียนรู้แบบโครงงาน (Project Approach) เน้นการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติงานจริง ในลักษณะวิจัยปฏิบัติการ (Action Research) นำไปสู่การแก้ไขปัญหาด้านความเสื่อมโทรมทางศีลธรรม และส่งเสริมการบ่มเพาะความดีมีคุณธรรมอย่างเป็นรูปธรรมและเป็นระบบ

อภิชา แดงจำรูญ (2553) กล่าวว่า การเรียนรู้แบบโครงงานคุณธรรมหมายถึง การรวมกลุ่มกันของผู้เรียนที่มีปฏิสัมพันธ์ร่วมกันทำโครงงานด้านคุณธรรมตามความสนใจ ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้วิธีการเรียนรู้การร่วมมือทำงาน มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลซึ่งกันและกัน รวมถึงการให้ความช่วยเหลือสนับสนุนกัน การเรียนรู้แบบโครงงานคุณธรรมมีลักษณะที่เน้นให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติจริง ศึกษา สำรวจ ค้นคว้า ทดลองคิดค้น เน้นการนำปัญหาคุณธรรมในชีวิตจริงมาเรียนรู้ โดยมีครูเป็นผู้คอยกระตุ้นแนะนำไปสู่การแก้ปัญหา ให้กำลังใจและคอยอำนวยความสะดวกแก่ผู้เรียน

สรุปแล้วการเรียนรู้แบบโครงงานคุณธรรมเป็นฐาน หมายถึง การรวมกลุ่มกันของผู้เรียนที่มีปฏิสัมพันธ์ร่วมกันทำโครงงานด้านคุณธรรมโดยนำปัญหาที่ประสบในสังคมตามความสนใจ

นำไปสู่การแก้ไขปัญหาด้านความเสื่อมทรามทางศีลธรรม และส่งเสริมการบ่มเพาะความดีมีคุณธรรมอย่างเป็นรูปธรรมและเป็นระบบ ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้วิธีการเรียนรู้การร่วมมือทำงาน มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลซึ่งกันและกัน รวมถึงการให้ความช่วยเหลือสนับสนุนกัน เน้นให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติจริง ศึกษา สำรวจ ค้นคว้า ทดลองคิดค้น เน้นการนำปัญหาคุณธรรมในชีวิตจริงมาเรียนรู้โดยมีครูเป็นผู้คอยกระตุ้นและแนะนำให้คำปรึกษา ให้กำลังใจและคอยอำนวยความสะดวกแก่ผู้เรียน

2. หลักการทำโครงการคุณธรรม

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2550) กล่าวถึงหลักการทำโครงการคุณธรรมว่าเป็นการร่วมกัน – ทำดี – อย่างมีปัญญา กระบวนการเรียนรู้ที่ดีและสมบูรณ์นั้นจะต้องเริ่มต้นจากการสร้างความเป็นกัลยาณมิตรต่อกันก่อน ซึ่งเป็นปัจจัยเริ่มต้นที่สำคัญที่สุด จึงต้องออกแบบและจัดวางเงื่อนไขให้เกิดการรวมกลุ่มกัน โดยมีองค์ประกอบโครงสร้างและความสัมพันธ์ในกลุ่มให้สามารถดึงด้านบวกของแต่ละคนออกมาหากันให้ได้มากที่สุด ซึ่งก็จะทำให้เกิดการใฝ่ดี คิดดี และทำดีร่วมกันออกมาได้อย่างเต็มที่ เติบโตตามศักยภาพของแต่ละคน เกิดการซึมซับความดีพร้อมๆ กับมีการเรียนรู้หรือมีกระบวนการทางปัญญาเกิดขึ้นตลอดสาย ตั้งแต่เริ่มต้นระดมความคิด การสังเกตสำรวจสภาพปัญหา ปัญญาตระหนักรู้ในสถานการณ์หรือสภาพปัญหาและสืบสาวถึงสาเหตุ ปัญญา ค้นหาหาความรู้จากแหล่งเรียนรู้ต่างๆ เพิ่มเติม การรวบรวมประมวลข้อมูล ปัญญาคิดวิเคราะห์คิดสังเคราะห์ ปัญญาคิดริเริ่มสร้างสรรค์ การทำความเข้าใจให้ชัดและเป็นระบบ การคิดวางแผน การร่างโครงการ ปัญญาการปรับประยุกต์จากนามธรรมให้เป็นรูปธรรม ปัญญาการติดตามดำเนินงาน ปรับปรุงงาน ปัญญาการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ปัญญาการประเมินผลสรุปผล และปัญญาการนำเสนอ ตลอดจนสติปัญญาที่จะเท่าทันต่อโลกธรรมทั้ง 8 ได้อย่างฉลาดและเป็นกุศลได้

ขั้นตอนการทำโครงการคุณธรรม (สำหรับการประกวดโครงการคุณธรรมระดับประเทศ) มี 6 ขั้นตอนสำคัญ ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การตระหนักรู้และพิจารณาเลือกหัวเรื่องหรือประเด็นปัญหา ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนที่สำคัญที่สุดที่ต้องอาศัยภาวะการตระหนักรู้ในสถานการณ์หรือสภาพปัญหาด้วยสติปัญญาหรือภาวะที่มีแรงบันดาลใจที่จะทำสิ่งดีงามอะไรบางอย่างที่เป็นความฝันหรืออุดมคติ ซึ่งอาจจะเกิดจากผู้เรียนเองโดยตรง หรืออาจจะเกิดจากการแนะนำหรือชี้ชวนจากผู้อื่นเป็นเงื่อนไขภายนอกที่กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความตระหนักรู้หรือแรงบันดาลใจขึ้นก็ได้ การสร้างความตระหนักรู้ นั้นเป็นขั้นตอนที่ยาก เพราะโดยทั่วไปสภาพการณ์ที่เป็นปัญหาต่างๆ นั้นมักจะเกิดขึ้นอยู่แล้ว แต่มักจะถูกละเลยมองข้ามหรือเคยชินจนมองไม่เห็นปัญหา หรือไม่รู้สึกรู้ว่าตนเองมีส่วนเกี่ยวข้องกับ

ปัญหานั้นอย่างไร จึงต้องอาศัยเหตุปัจจัยภายนอก จากกัลยาณมิตรที่กระตุ้นปัจจัยภายในใจของผู้เรียนได้ถูกต้องตรงกับจิตนิสัย ในเงื่อนไขสถานการณ์แวดล้อม และจังหวะเวลาที่พอเหมาะพอดี จนเกิดฉันทะร่วมกันเป็นกลุ่มเพื่อดำเนินการโครงการ

ขั้นตอนที่ 2 การรวบรวมประมวลข้อมูลและองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้อง เมื่อสมาชิกทุกคนในกลุ่มเห็นพ้องกันและตัดสินใจเลือกประเด็นปัญหาหรือหัวเรื่องได้แล้ว และได้รับความเห็นชอบจากที่ปรึกษาแล้ว ก็จะเป็นขั้นตอนของการระดมความคิดวางแผนงานในเบื้องต้น โดยเริ่มจากการร่วมกันพิจารณาวิเคราะห์สภาพปัญหาแล้วสืบสาวไปหาสาเหตุและปัจจัยร่วมต่างๆ การวางแผนเป้าหมายและวิธีการแก้ปัญหา ซึ่งจะพบว่ายังมีข้อมูลของสภาพปัญหาและปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องไม่เพียงพอหรือยังมีรายละเอียดที่ไม่ชัดเจน ตัวแปรสนับสนุนและองค์ความรู้ต่างๆ ที่จะนำมาใช้ในการวางแผนแก้ปัญหาที่ยังไม่ครบถ้วนหรือยังไม่ชัดเจน เป็นต้น จึงต้องมีการรวบรวมข้อมูลและองค์ความรู้เพิ่มเติมจากการพบปะสนทนาขอความร่วมมือจากบุคคลต่างๆ และจากการค้นคว้าหาความรู้จากหนังสือตำราและแหล่งเรียนรู้ต่างๆ แล้วนำข้อมูลที่รวบรวมได้ทั้งหมดมาประมวลเพื่อจัดเตรียมสำหรับคิดวางแผนทำร่างโครงการต่อไป

ขั้นตอนที่ 3 การจัดทำร่างโครงการ เป็นการคิดพิจารณาวางแผนงานในรายละเอียดและภาพรวมทั้งหมด โดยนำข้อมูลที่รวบรวมและประมวลได้ทั้งหมดนั้นมาเรียบเรียงและจัดทำเป็นเอกสารร่างโครงการที่มีหัวข้อต่างๆ ดังนี้

- 1) ชื่อโครงการ
- 2) กลุ่มเยาวชนผู้รับผิดชอบโครงการ แสดงชื่อกลุ่ม รายชื่อสมาชิกในกลุ่ม ตำแหน่ง
ชั้นเรียน ชื่อสถานศึกษา ที่ตั้ง โทรศัพท์ โทรสาร และ e-mail
- 3) ที่ปรึกษาโครงการ ชื่อ-นามสกุล ตำแหน่ง โทรศัพท์ และ e-mail
- 4) วัตถุประสงค์ (ไม่ควรเกิน 5 ข้อ)
- 5) สถานที่และกำหนดระยะเวลาดำเนินการจะเป็นภายในหรือภายนอกสถานศึกษา
- 6) ผังมโนทัศน์ สรุปภาพรวมของร่างโครงการทั้งหมดเป็นผังมโนทัศน์ใน 1
หน้ากระดาษ
- 7) สาระสำคัญของโครงการ (คำอธิบายสาระสำคัญของโครงการโดยย่อ 5-10
บรรทัด)
- 8) การศึกษาวิเคราะห์

8.1) ปัญหาและสาเหตุ (ประมวลข้อมูลสภาพปัญหา แล้ววิเคราะห์สืบสาวหาสาเหตุและปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับปัญหา เพื่อให้เห็นที่มาและความสำคัญของโครงการ)

8.2) เป้าหมาย (วางเป้าหมายของการแก้ปัญหาทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ)

8.3) หลักการและหลักธรรมที่นำมาใช้ (แสดงหลักธรรมและแนวพระราชดำริหรือหลักวิชาการต่างๆ ที่นำมาใช้พร้อมอธิบายความหมายโดยย่อ แล้วอธิบายเชื่อมโยงกับการดำเนินการโครงการอย่างสอดคล้องเป็นเหตุเป็นผล)

9) วิธีการดำเนินงาน (แสดงวิธีการดำเนินงานเป็นข้อๆ /แผนผังที่มีคำอธิบายที่ชัดเจน)

10) งบประมาณและแหล่งที่มาของงบประมาณ

11) ผลที่คาดว่าจะได้รับ (ผลโดยตรงและผลกระทบที่ต่อเนื่องออกไป)

12) ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของที่ปรึกษา

13) ความคิดเห็นและความรู้สึกของประธานกลุ่มเยาวชนผู้รับผิดชอบโครงการ

ขั้นตอนที่ 4 การดำเนินการโครงการ เป็นการนำร่างโครงการมาปฏิบัติจริงไปตามลำดับขั้นตอนและวิธีการดำเนินงาน ซึ่งจะมีทั้งในส่วนที่แบ่งงานและดำเนินงานกันในระหว่างสมาชิกในกลุ่มผู้รับผิดชอบโครงการ และงานในส่วนที่สร้างการมีส่วนร่วมให้กับเพื่อนนักเรียนอื่นหรือบุคคลต่างๆ ที่เข้ามาช่วยทำงานในด้านต่างๆ ตลอดจนการจัดกิจกรรมรณรงค์ขยายการมีส่วนร่วมออกไปสู่ชุมชน การดำเนินงานในช่วงนี้อาจมีข้อมูลย้อนกลับมาที่เป็นเรื่องใหม่ที่เพิ่งทราบหรือคลาดเคลื่อนไปจากที่คาดการณ์ไว้ หรือเกิดสถานการณ์ที่ยุ่งยากเป็นอุปสรรคขัดข้องหรือข้อขัดแย้งให้ต้องเผชิญหน้าและแก้ปัญหาอยู่เสมอๆ อันอาจจะนำมาซึ่งความอ่อนล้า ความเหนื่อยหน่ายท้อแท้ได้บ่อยๆ ซึ่งทั้งหมดนี้ล้วนเป็นแบบฝึกหัดสำคัญของการเรียนรู้และพัฒนาคุณธรรมของผู้รับผิดชอบโครงการและผู้มาช่วยงานทั้งสิ้น และจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการติดตามสนับสนุน ดูแล ให้ความช่วยเหลือทั้งทางทรัพยากรภายนอกและทางจิตใจจากคณะที่ปรึกษาอย่างใกล้ชิดตลอดระยะเวลาดำเนินการโครงการ ดังนั้นผู้รับผิดชอบโครงการพึงระลึกไว้ว่าการทำงานจริงอาจมีหลายสิ่งที่ไม่เป็นไปตามที่คาดการณ์และระบุไว้ในร่างโครงการ และหลายครั้งอาจต้องมีการปรับเปลี่ยนแผนงานไปจากเดิม แต่ต้องเข้าใจว่าเพราะอะไร สามารถอธิบายถึงเหตุผลของการที่ผิดพลาดไปจากแผนงานที่วางไว้ได้ อย่าทำงานเพียงเพื่อให้ได้ผลตามร่างโครงการที่วางแผนไว้เท่านั้น แต่ทำงานเพื่อก่อให้เกิดการเรียนรู้และพัฒนาคุณธรรมของตนเองและทุกคนที่เกี่ยวข้องเป็นหลัก ทำแล้วคุณธรรมความดีต้องเพิ่มขึ้นและควรมีความสุขจากการทำโครงการ

ขั้นตอนที่ 5 การสรุปประเมินผลและเขียนรายงาน จัดทำเป็นเอกสารและสื่อการนำเสนอโครงการดังนี้

1) รายงานโครงการ

2) สรุปย่อโครงการใน 1 หน้ากระดาษ (1 หน้ากระดาษ A4)

- 3) แผ่นพับนำเสนอโครงการ (1 แผ่นกระดาษขนาด A4 หน้า-หลัง)
- 4) สื่อนำเสนอเช่น PowerPoint หรือ VCD (เวลาไม่เกิน 10 นาที)
- 5) แผ่นป้ายนิทรรศการโครงการ
- 6) เว็บไซต์ นำเสนอโครงการทางอินเทอร์เน็ต

ขั้นตอนที่ 6 การนำเสนอโครงการ เป็นทักษะที่สำคัญของผู้รับผิดชอบโครงการทุกคนที่จะต้องทำหน้าที่เป็นกัลยาณมิตร ทำการสื่อสารและถ่ายทอดความดีงามจากโครงการของตนเอง ออกสู่การรับรู้ของบุคคลอื่นและสาธารณะ สมาชิกทุกคนในกลุ่มควรทำความเข้าใจในรายละเอียดและภาพรวมของโครงการทั้งหมด แล้วซักซ้อมการนำเสนอในประเด็นสำคัญๆ ไว้เพื่อเตรียมตัวสำหรับการนำเสนอบนเวที การสัมภาษณ์ซักถาม และการนำเสนอแผ่นป้ายนิทรรศการโครงการให้สามารถเข้าใจได้

บทบาทของผู้สอนในการเรียนรู้แบบโครงการ ผู้สอนจะต้องมีกิจกรรมให้ผู้เรียนฝึกอย่างเป็นขั้นตอน เพราะการเรียนรู้โดยการทำโครงการผู้เรียนต้องมีทักษะพื้นฐานหลายๆ ประการ อาทิ ทักษะการสังเกต ทักษะการสำรวจ ทักษะการอ่าน ทักษะการเขียน ทักษะการทดลอง ฯลฯ และที่สำคัญควรนำความรู้พื้นฐานที่เรียนรู้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ มาบูรณาการในการทำโครงการ ดังนั้นผู้สอนที่จัดกิจกรรมจึงต้องศึกษาผู้เรียนเป็นอย่างดี ว่ามีความพร้อมมากน้อยแค่ไหน อย่างไร การจัดกิจกรรมจึงต้องจัดให้สอดคล้องกับความพร้อมของผู้เรียน แล้วค่อยฝึกทักษะให้แก่ผู้เรียนเพิ่มสูงขึ้นเรื่อยๆ เทคนิคที่สำคัญในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงการคือ ผู้สอนจะต้องกระตุ้นผู้เรียนตลอดเวลาโดยใช้คำถามให้ผู้เรียนคิดและหาคำตอบ สำหรับการปฏิบัติในทุกขั้นตอน คำถามดังกล่าวต้องเป็นลักษณะให้คิดถึงเหตุผล คิดถึงวิธีการ กระบวนการ คิดถึงความต้องการจำเป็น เช่น ทำไมต้องศึกษาเรื่องนี้ ศึกษาเรื่องนี้แล้วจะให้ประโยชน์อย่างไร จะศึกษาโดยวิธีไหน พยายามหลีกเลี่ยงคำถามปลายปิด เช่น ใช่ หรือไม่ใช่ นอกจากใช้คำถามกระตุ้นผู้เรียนแล้ว ผู้สอนจะต้องติดตามผลให้คำแนะนำปรึกษาอย่างต่อเนื่อง

ข้อสำคัญอีกประการหนึ่งในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงการคือ ผู้สอนจะต้องวางแผนการสอนและเตรียมการสอนไว้ล่วงหน้าว่าจะจัดกิจกรรมอย่างไรจึงจะจูงใจและส่งเสริมให้ผู้เรียนเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสำเร็จในการเรียนรู้

3. การประเมินโครงการ

การประเมินโครงการได้มีนักการศึกษาได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการประเมินไว้ดังนี้

พิมพันธ์ เดชะคุปต์ พเยาว์ ยินดีสุข และราชน มีศรี (2549) กล่าวว่า ในการตัดสินใจคุณค่าเรื่องหนึ่งเรื่องใดการวัดหรือประเมินสิ่งนั้นอย่างรอบคอบเป็นสิ่งจำเป็น การประเมินผลเป็น

บทบาทสำคัญของครู ครูควรมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเรียนรู้ (Learning) การเรียนการสอน (Instruction) การประเมินการเรียนรู้ (Assessment) และการประเมินผล (Evaluation) อย่างชัดเจน ซึ่งคำดังกล่าวข้างต้น มีความสัมพันธ์กันครูมีบทบาทสำคัญในการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ ในขณะที่เดียวกันการประเมินผลก็ใช้เป็นการตัดสินการเรียนรู้ทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ เพื่อการตัดสินให้ระดับคะแนน ดังนั้นคำสำคัญต่อไปนี้ คือ การเรียนการสอน การเรียนรู้ การประเมินการเรียนรู้ และการประเมินผล จึงมีความสัมพันธ์กันที่แยกต่อการแยกจากกันอย่างเด็ดขาด คำสำคัญทั้ง 4 ปรากฏรายละเอียดดังนี้

การประเมินผลการเรียนรู้ (Assessment) สิ่งใดสิ่งหนึ่งอาจไม่จำเป็นต้องตัดสินคุณค่า หรือการประเมินผล (Evaluation) แต่การประเมินผลหรือการตัดสินคุณค่าสิ่งใดสิ่งหนึ่งจำเป็นต้องมีการประเมินการเรียนรู้มีคุณภาพก็ทำให้การประเมินผลมีคุณภาพ ถ้าการประเมินการเรียนรู้ผิดพลาด การตัดสินก็ผิดพลาด หรืออาจกล่าวว่า การตัดสินผลที่มีความเที่ยงตรงนั้นได้มาจากการประเมินการเรียนรู้ที่มีความถูกต้องและสมบูรณ์

ในการวางแผน ดำเนินการ และการจัดการประเมินการเรียนรู้อย่างมีความหมาย ผู้ประเมินต้องมีความรู้ ความเข้าใจในประเด็นต่อไปนี้

- 1) พฤติกรรมหรือการปฏิบัติของนักเรียนที่ต้องประเมินมีอะไรบ้าง
- 2) กระบวนการหรือวิธีการประเมินมีอะไรบ้าง
- 3) เป้าหมายของการประเมินการเรียนรู้คืออะไร
- 4) จุดเน้นที่ต้องประเมินการเรียนรู้คืออะไร
- 5) ผู้มีหน้าที่ประเมินการเรียนรู้มีใครบ้าง

ในการประเมินการเรียนรู้ เป็นการประเมินการเรียนรู้ตามสภาพจริง (Authentic Assessment) มีการประเมินอะไรบ้าง การประเมินการเรียนรู้ตามสภาพจริงนั้นเป็นการประเมินในเรื่องต่อไปนี้

- 1) ผลการเรียนรู้ด้านวิชาการ คือ ความรู้ ความเข้าใจในสาระ
- 2) การใช้เหตุผล คือการใช้กระบวนการแก้ปัญหา การใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์ การใช้กระบวนการสร้างความรู้
- 3) ทักษะและสมรรถนะ เช่น ทักษะการนำเสนอ ทักษะการเขียน ทักษะการทำงาน เป็นทักษะการวิจัย ทักษะการจัดระบบและวิเคราะห์ข้อมูล ทักษะการใช้เทคโนโลยี ทักษะการทำงานด้วยความอดทนและฝ่าฟันอุปสรรค ทักษะการแก้ปัญหาความขัดแย้ง

4) เจตคติ เช่น การพัฒนาเจตคติต่อการเรียน การรักเรียน ความเป็นพลเมืองดี ใฝ่รู้ ใฝ่เรียนเป็นนักร้อง อ่าน อุตุนโนทัศน์ ความรักธรรมชาติ

5) นิสัยการทำงาน เช่นการทำงานได้สำเร็จตรงตามเวลา ใช้เวลาอย่างมีค่า ความรับผิดชอบความอดทนเพื่อให้ได้งานมีคุณภาพ การทำงานอย่างต่อเนื่อง

ชัยพฤกษ์ เสรีรักษ์ และคนอื่นๆ (2544) กล่าวว่า การประเมินผลตามสภาพที่แท้จริง มุ่งเก็บข้อมูลว่านักเรียนสร้างความรู้ได้อย่างไร มากกว่าการให้นักเรียนนำความรู้ที่ครูป้อนออกมา นำเสนอ และการประเมินผลตามสภาพที่แท้จริงที่มีประสิทธิภาพ จำเป็นต้องอาศัยองค์ประกอบอื่นๆ ด้วยเพื่อให้ได้ผลตรงตามสภาพที่แท้จริงที่สุด ลักษณะสำคัญของการประเมินผลตามสภาพที่แท้จริงมีดังนี้

1) เป็นการประเมินที่กระทำไปพร้อมๆ กับการเรียนการสอนและการเรียนรู้ของผู้เรียน
2) เป็นการประเมินที่ยึดพฤติกรรมเป็นสำคัญ (Performance based) ซึ่งแสดงออกมาจริง

3) ให้ความสำคัญกับการพัฒนาจุดเด่นของผู้เรียน
4) เน้นการพัฒนาผู้เรียนและการประเมินตนเอง
5) ตั้งอยู่บนพื้นฐานเหตุการณ์ในชีวิตจริงเพื่อการเชื่อมโยงการเรียนรู้ไปสู่ชีวิตจริง
6) มีการเก็บข้อมูลระหว่างการปฏิบัติในทุกบริบททั้งที่โรงเรียน บ้านและชุมชนอย่างต่อเนื่อง

7) เน้นคุณภาพของผลงานซึ่งเป็นผลจากการบูรณาการความรู้ความสามารถหลายด้านของผู้เรียน

8) เน้นการวัดความสามารถในการคิดระดับสูง เช่น การวิเคราะห์ การสังเคราะห์
9) ส่งเสริมการปฏิสัมพันธ์เชิงบวก มีการชื่นชมในการเรียนรู้ของผู้เรียน ให้ผู้เรียนมีความสุข

10) สนับสนุนการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสีย (Stakeholders) ในการเรียนรู้
อรจรรย์ ณ ตะกั่วทุ่ง (2545, อ้างถึงในอภิธา แดงจำรูญ, 2553) กล่าวถึงการประเมินโครงการโดยใช้รูปกรกว่า รูปกรถูกรอกแบบมาโดยมีเกณฑ์และตัวชี้วัดที่ชัดเจน เพื่อกำหนดความคาดหวังและวิธีการให้เกรด มีการอธิบายสิ่งจำเป็นต่างๆ ผู้เรียนต้องเข้าใจเกณฑ์ตัดสินความสำเร็จ และตลอดการทำโครงการผู้เรียนสามารถใช้รูปกรเป็นแนวทางได้ รูปกรสำหรับโครงการประกอบด้วย

ชื่อ :

โครงการ :

วันที่ :

ตนเอง :

เพื่อน :

ครู :

ความถูกต้องของข้อมูล

2 3 4 5

การใช้ภาพ

2 3 4 5

ความสมบูรณ์

2 3 4 5

การนำเสนอ

2 3 4 5

การมีส่วนร่วมของทีม

2 3 4 5

การใช้เวลา

2 3 4 5

ข้อเสนอแนะ

.....

.....

การที่ผู้เรียนบันทึกเวลาทำโครงการ ข้อค้นพบ และวิธีทำงาน เป็นวิธีการที่แสดงว่าผู้เรียนได้เรียนรู้และเกิดการเรียนรู้ ถ้าผู้เรียนทำงานกับเพื่อน ต้องมีการกำหนดภาระงานและมีการใช้ทักษะทางสังคมที่เหมาะสม ผู้สอนให้ผู้เรียนเลือกบทบาทและหน้าที่เพื่อนำไปประเมินพร้อมกับการประเมินผลงาน

สุคนธ์ สินธพานนท์ (2550) กล่าวถึงการประเมินโครงการ ดังนี้

1) การประเมินโครงงานของผู้เรียน ผู้สอนแนะนำให้ผู้เรียนได้รู้จักประเมินโครงงานเป็นระยะๆ ทั้งก่อนการดำเนินงาน ระหว่างดำเนินงาน และเมื่อเสร็จสิ้นการดำเนินงานตามโครงงาน การประเมินระหว่างการทำงานทำให้ผู้เรียนได้รู้ข้อผิดพลาด ข้อบกพร่องเพื่อแก้ไขปรับปรุง ส่วนการประเมินก่อนการทำงานและเมื่อเสร็จสิ้นการดำเนินงานจะได้รู้ถึงความก้าวหน้า ในการพัฒนางานและการประเมินงานโดยผู้เรียนนั้น ผู้เรียนอาจประเมินตนเองหรือให้เพื่อนร่วมประเมิน

2) การประเมินโครงงานของผู้สอน ควรเป็นการประเมินตามสภาพจริง คือ ผู้สอนสังเกตพฤติกรรมการทำงานของผู้เรียนตลอดระยะเวลาที่ทำโครงงาน ไม่ประเมินเฉพาะผลสำเร็จของงานเท่านั้นแต่ประเมินขั้นตอน กระบวนการทำงานด้วย ผู้สอนกระตุ้นให้ผู้เรียนได้แสดงออก ได้ใช้แนวคิดในการวิเคราะห์ปัญหา พิจารณาเลือก ประเมินทางเลือกและเลือกแนวทางแก้ปัญหา คิดวางแผนและดำเนินงานตามแผน สิ่ง que ผู้เรียนศึกษาค้นคว้าทำโครงงานจะต้องเป็นสิ่งที่มีความหมายต่อผู้เรียน ผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปใช้ได้อย่างสร้างสรรค์ พฤติกรรมในระหว่างทำงานตามโครงงาน ผู้เรียนควรแสดงออกด้านคุณธรรมจริยธรรม มีความอดทน อดกลั้น ซื่อตรง เที่ยงธรรม รอบคอบ มีความรับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่น มีทักษะในการคิด มีทักษะในการศึกษาค้นคว้า มีทักษะในการใช้ภาษา มีทักษะในการจัดการอย่างเป็นระบบ เป็นขั้นตอนทำงานอย่างมีเป้าหมาย ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ มีความรอบรู้ในวิชาที่ศึกษาอย่างถูกต้อง รู้วิธีการเรียนรู้และมีนิสัยใฝ่เรียนใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง

3) รายการที่ควรประเมิน ได้แก่ ทักษะด้านความรู้ในวิชาเรียน (Knowledge Skills) ทักษะด้านความคิด (Thinking Skills) ทักษะส่วนบุคคล (Personal Skills) ทักษะทัศนคติส่วนบุคคล (Personal Attributes) ทักษะภาคปฏิบัติ (Practical Skills)

4) วิธีการประเมินโครงงานได้แก่ ประเมินจากผลงาน หรือชิ้นงาน (Assessing Artifacts) ประเมินจากรายงาน (Assessing Report of Dissertation) ประเมินโดยการสอบสัมภาษณ์ (Viva) ประเมินจากโปสเตอร์ หรือการจัดนิทรรศการ (Poster Sessions/Exhibitions) ประเมินจากการนำเสนอ (Presentation) ประเมินจากสมุดบันทึก (Log Books) หรือแฟ้มสะสมงาน (Portfolio)

วรารภรณ์ ตระกูลสฤษดิ์ (2551) กล่าวถึงการประเมินผลการเรียนรู้แบบโครงงานใน 3 แนวทางคือ

1) การประเมินกระบวนการ (Evaluate Group Process) หมายถึง ลำดับขั้นตอนของการดำเนินกิจกรรมตามโครงงานตั้งแต่เริ่มโครงงานจนจบโครงงาน

2) การประเมินผลของโครงงาน (Evaluate Product Process) หมายถึง ผลที่ได้จากการดำเนินการตามกระบวนการเช่น คำโครงของโครงงาน รายการเขียน หรือผลการนำเสนองาน

3) การประเมินทั้งกระบวนการและผลของโครงการ เกณฑ์การประเมินกระบวนการของโครงการกลุ่มนี้จะต้องมีเกณฑ์ชี้วัดที่มุ่งพิจารณาทั้งในด้านคุณภาพและด้านปริมาณของการมีส่วนร่วมกิจกรรมภายในกลุ่ม การเตรียมการในการประชุม การมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกันภายในกลุ่ม ซึ่งการประเมินการเรียนรู้โดยทั่วไปมี 2 ลักษณะคือ การประเมินระหว่างทำกิจกรรมเพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และปรับพฤติกรรมการเรียนรู้และการทำงานได้ดีขึ้น และการประเมินผลสรุป เป็นการประเมินผลขั้นสุดท้ายเพื่อพิจารณาให้คะแนนแก่ผู้เรียน

ผู้ที่ทำหน้าที่ประเมินการเรียนรู้แบบโครงการควรเป็นผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการดังนี้

1) ผู้สอน มีส่วนสำคัญในการประเมินผลการเรียนรู้ทั้งในแง่กระบวนการกลุ่มและผลงานกลุ่ม

2) ผู้เรียนประเมินตนเอง ว่ามีความรู้และส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมในโครงการมากน้อยเพียงใด ซึ่งการประเมินตนเองนี้ช่วยให้ผู้เรียนได้ฝึกพัฒนาตนเองให้มีความรู้และเป็นผู้ที่จะสามารถเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต

3) ผู้เรียนประเมินซึ่งกันและกัน เป็นวิธีการควบคุมกลุ่มได้อย่างดี ซึ่งจะต้องมีการประเมินเป็นระยะๆ ตลอดการดำเนินโครงการ อันก่อให้เกิดผลดีต่อตนเองและสมาชิกในกลุ่ม คือ ทุกคนได้ตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของตน โดยมีกลุ่มเพื่อนสมาชิกร่วมติดตามเฝ้าดูการประเมินจากบุคคลภายนอก เช่น ผู้ให้คำปรึกษาในเรื่องการเชื่อมโยงระหว่างการเรียนรู้กับเนื้อหาสาระนั้นๆ กับโครงการของผู้เรียน

จากการศึกษาการเรียนรู้แบบโครงการคุณธรรมเป็นฐาน โครงการคุณธรรมเป็นกิจกรรมการเรียนรู้เชิงบูรณาการที่พัฒนาผู้เรียนอย่างเป็นองค์รวม ในการจัดทำโครงการเพื่อแก้ไขปัญหาด้านความเสื่อมทรามทางศีลธรรม และส่งเสริมการบ่มเพาะความดีมีคุณธรรม ในลักษณะวิจัยปฏิบัติการ รวมถึงขยายความมีส่วนร่วมไปสู่บุคคลต่างๆ ในสถานศึกษาและชุมชนของตนเองหรือชุมชนอื่นที่เกี่ยวข้องที่ผู้เรียนได้ปฏิบัติจริง ร่วมกันทำดีอย่างมีปัญญา

ในเรียนรู้แบบโครงการคุณธรรมนั้น ต้องมีการรวมกลุ่มกันของผู้เรียนที่มีปฏิสัมพันธ์ร่วมกันทำโครงการด้านคุณธรรมโดยนำปัญหาที่ประสบในสังคมตามความสนใจนำไปสู่การแก้ไขปัญหาด้านความเสื่อมทรามทางศีลธรรม และส่งเสริมการบ่มเพาะความดีมีคุณธรรมอย่างเป็นรูปธรรมและเป็นระบบ ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้วิธีการเรียนรู้การร่วมมือทำงาน มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลซึ่งกันและกันรวมถึงการให้ความช่วยเหลือสนับสนุนกัน เน้นให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติจริง ศึกษา สำรวจ ค้นคว้า ทดลองคิดค้น เน้นการนำปัญหาคุณธรรมในชีวิตจริงมาเรียนรู้โดยมีครูเป็นผู้คอยกระตุ้น แนะนำให้คำปรึกษา ให้กำลังใจและคอยอำนวยความสะดวกแก่ผู้เรียน

หลักการทำโครงการคุณธรรม เน้นการทำงานเป็นกลุ่ม ดึงด้านบวกของสมาชิกออกมาให้มากที่สุด จะทำให้เกิดการใฝ่ดี คิดดี และทำดี ร่วมกันทำโครงการคุณธรรมออกมาได้อย่างเต็มที่ เต็มตามศักยภาพของแต่ละคน เกิดการซึมซับความดีพร้อมๆ กับการมีการเรียนรู้หรือมีกระบวนการทางปัญญาเกิดขึ้น ขั้นตอนการทำโครงการคุณธรรมมี 6 ขั้นตอนสำคัญคือ 1) การตระหนักรู้และพิจารณาเลือกหัวเรื่องหรือประเด็นปัญหาด้วยสติปัญญา แรงบันดาลใจที่จะทำสิ่งดีงาม 2) การรวบรวมประมวลข้อมูลและองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้อง สืบสาวไปหาสาเหตุและปัจจัยร่วมต่างๆ การวางแผนเป้าหมาย และวิธีการแก้ปัญหา 3) การจัดทำร่างโครงการ วางแผนรายละเอียดและภาพรวมทั้งหมด ประกอบด้วยชื่อโครงการ สมาชิกกลุ่ม ที่ปรึกษาโครงการ วัตถุประสงค์โครงการ สถานที่และระยะเวลาดำเนินการ ผังมโนทัศน์ภาพรวม ร่างโครงการ สารสำคัญของโครงการ การศึกษาวิเคราะห์ วิธีการดำเนินงาน งบประมาณ ผลที่คาดว่าจะได้รับ 4) การดำเนินการโครงการ แบ่งหน้าที่สมาชิกเพื่อปฏิบัติงานตามร่างโครงการที่วางแผนไว้ รวมถึงการจัดกิจกรรมรณรงค์ขยายการมีส่วนร่วมออกไปสู่ชุมชน พึงตระหนักว่าทำงานเพื่อก่อให้เกิดการเรียนรู้ พัฒนาคุณธรรม และให้มีความสุขจากการทำโครงการ 5) การสรุปประเมินผลและเขียนรายงานจัดทำเป็นเอกสารประกอบด้วย รายงานโครงการ สรุปย่อโครงการใน 1 หน้ากระดาษ แผ่นพับนำเสนอโครงการ สื่อนำเสนอ VCD (ไม่เกิน 10 นาที) แผ่นป้ายนิทรรศการโครงการ และเว็บเพจนำเสนอโครงการทางอินเทอร์เน็ต 6) การนำเสนอโครงการออกสู่การรับรู้ของบุคคลอื่นและสาธารณะ โดยนำเสนอบนเวทีและนำเสนอแผ่นป้ายนิทรรศการโครงการ โดยบทบาทของผู้สอนต้องกระตุ้นผู้เรียนตลอดเวลา โดยใช้คำถามให้ผู้เรียนคิดและหาคำตอบ ต้องเป็นลักษณะให้คิดถึงเหตุผล คิดถึงวิธีการ กระบวนการ คิดถึงความต้องการจำเป็น ผู้สอนควรเตรียมการสอนไว้ล่วงหน้าว่าจะจัดกิจกรรมอย่างไรจึงจะจูงใจและส่งเสริมให้ผู้เรียนเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสำเร็จในการเรียนรู้

การประเมินโครงการคุณธรรมควรมีการประเมินทั้งโดยผู้เรียน ผู้เรียนประเมินตนเอง และผู้เรียนประเมินซึ่งกันและกัน การประเมินโดยผู้เรียนนั้นต้องประเมินโครงการเป็นระยะๆ ส่วนการประเมินโดยผู้สอนต้องประเมินตามสภาพจริง คือ สังเกตพฤติกรรมระหว่างทำงานตามโครงการที่พึงแสดงออกด้านคุณธรรมจริยธรรม มีความอดทน อดกลั้น ซื่อตรง เทียงธรรม รอบคอบ รับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่น เป็นต้น

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ดวงดา เครือติวาท (2544) ได้ศึกษาการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักศึกษาวิทยาลัยพลศึกษาเพื่อศึกษาและเปรียบเทียบระดับการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักศึกษาวิทยาลัยพลศึกษาโดยจำแนกตามเพศ หลักสูตรและภูมิภาค กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยเป็นนักศึกษาชาย 375 คน นักศึกษาหญิง 367 คน รวมทั้งสิ้น 742 คน จากวิทยาลัยพลศึกษา 8 แห่งในภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคใต้ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยการสุ่มแบบแบ่งชั้น เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบวัดการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นเองมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .85 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สถิติที (t-test independent) การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way ANOVA) และการวิเคราะห์รายคู่ด้วยวิธีของนิวแมน-คูลส์ (Newman-Keuls Test) ผลการวิจัยพบว่า 1) นักศึกษาวิทยาลัยพลศึกษามีระดับการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมโดยรวมอยู่ในระหว่างขั้นที่ 4 และขั้นที่ 5 ซึ่งเป็นระดับตามกฎเกณฑ์และระดับเหนือกฎเกณฑ์ 2) ผลการเปรียบเทียบการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักศึกษาวิทยาลัยพลศึกษาระหว่างเพศและระหว่างหลักสูตรพบว่าไม่มีความแตกต่างกัน 3) ผลการเปรียบเทียบการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักศึกษาวิทยาลัยพลศึกษาระหว่างภูมิภาคพบว่ามีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ดวงพร พิณรุักษ์ (2545) ทำการศึกษาการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมและความรู้สึกผิดชอบของเด็กและเยาวชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนแออัด กรุงเทพมหานคร เป็นงานวิจัยเชิงสำรวจ กลุ่มตัวอย่างเป็นเด็กและเยาวชนอายุ 10 ปี 13 ปี และ 16 ปี ที่อาศัยอยู่ในชุมชนแออัด กรุงเทพมหานคร จำนวน 300 คน เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ แบบวัดการให้เหตุผลเชิงจริยธรรม แบบสอบถามความรู้สึกผิดชอบ และแบบสอบถามการได้รับการอบรมเลี้ยงดู การวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติใช้ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน t-test การวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทิศทางเดียว และการทดสอบพหุคูณโดยวิธีตุ๊กี เอกเซสดี ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า 1) เด็กและเยาวชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนแออัด กรุงเทพมหานคร ในกลุ่มรวม และกลุ่มไทยพุทธ มีการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมอยู่ในขั้นที่ 4 ส่วนเด็กและเยาวชนในกลุ่มไทยมุสลิม มีการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมอยู่ในขั้นที่ 5 สำหรับความรู้สึกผิดชอบนั้นพบว่า เด็กและเยาวชนทั้งในกลุ่มรวม กลุ่มไทยพุทธ และกลุ่มไทยมุสลิม มีความรู้สึกผิดชอบอยู่ในระดับปานกลาง 2) การให้เหตุผลเชิงจริยธรรมและความรู้สึกผิดชอบของเด็กและเยาวชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนแออัด กรุงเทพมหานคร ทั้งในกลุ่มรวม กลุ่มไทยพุทธ และกลุ่มไทยมุสลิม มีความสัมพันธ์กัน 3) เด็กและเยาวชนที่อาศัย

อยู่ในชุมชนแออัด กรุงเทพมหานคร ทั้งในกลุ่มรวม และกลุ่มไทยมุสลิม ที่มีระดับอายุแตกต่างกัน มีการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมแตกต่างกัน 4) เด็กและเยาวชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนแออัด กรุงเทพมหานคร ทั้งในกลุ่มรวม กลุ่มไทยพุทธ และกลุ่มไทยมุสลิม ที่มีระดับอายุแตกต่างกัน มีความรู้สึกผิดชอบไม่แตกต่างกัน 5) เด็กและเยาวชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนแออัด กรุงเทพมหานคร ทั้งในกลุ่มรวม กลุ่มไทยพุทธ และกลุ่มไทยมุสลิม ซึ่งได้รับการอบรมเลี้ยงดูแตกต่างกัน มีการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมแตกต่างกัน และ 6) เด็กและเยาวชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนแออัด กรุงเทพมหานคร ทั้งในกลุ่มรวม กลุ่มไทยพุทธ และกลุ่มไทยมุสลิม ซึ่งได้รับการอบรมเลี้ยงดูแตกต่างกัน มีความรู้สึกผิดชอบแตกต่างกัน

พิณทิพย์ วังเกล็ดแก้ว (2547) ทำการศึกษาการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนิสิตมหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒโดยภาพรวมและรายด้าน ได้แก่ ด้านความรับผิดชอบ ด้านความมีวินัยในตนเอง ด้านความซื่อสัตย์ และด้านความอดทน จำแนกตามเพศ ชั้นปี สาขาวิชา และการอบรมเลี้ยงดู กลุ่มตัวอย่างเป็นนิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ระดับปริญญาตรีภาคปกติ ชั้นปีที่ 1 – ชั้นปีที่ 4 ภาคการเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2546 จำนวน 377 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม จำนวน 28 ข้อ มีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .81 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ค่าคะแนนเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบที การวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว และการทดสอบความแตกต่างของค่าคะแนนเฉลี่ยเป็นรายคู่โดยวิธีของเซฟเฟ ผลการวิจัยพบว่า 1) นิสิตมีการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมโดยรวมอยู่ในชั้นที่ 5 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า นิสิตมีการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมอยู่ในชั้นที่ 5 ทุกด้าน 2) นิสิตชายและนิสิตหญิงมีการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมโดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า นิสิตชายและนิสิตหญิงมีการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมในด้านความรับผิดชอบ ด้านความมีวินัยในตนเอง และด้านความซื่อสัตย์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 3) นิสิตที่ศึกษาอยู่ในชั้นปีต่างกัน มีการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมโดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า นิสิตที่ศึกษาอยู่ในชั้นปีต่างกัน มีการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบ และด้านความอดทนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 4) นิสิตที่ศึกษาอยู่ในสาขาวิชาต่างกัน มีการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมในแต่ละด้านและโดยรวมไม่แตกต่างกัน 5) นิสิตที่มีการอบรมเลี้ยงดูต่างกัน มีการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมโดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า

นิสิตที่มีการอบรมเลี้ยงดูต่างกันมีการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

นางลักษณ์ วิรัชชัย ชยุตม์ ภิรมย์สมบัติ และศจีมาจ ณ วิเชียร (2551) ได้ทำการวิจัยและพัฒนาตัวบ่งชี้คุณธรรมจริยธรรม ซึ่งในประเด็นการสำรวจสภาพคุณธรรมจริยธรรมของประชาชนในสังคมไทยตามตัวบ่งชี้ที่พัฒนาขึ้น เมื่อพิจารณาคะแนนและลำดับคุณธรรมจริยธรรมแต่ละด้านของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และภูมิลำเนา (จังหวัดและภาค) พบว่า คะแนนและลำดับของคุณธรรมจริยธรรมรวมทั้ง 14 ด้านของเพศหญิงสูงกว่าเพศชาย สำหรับคะแนนและลำดับของคุณธรรมจริยธรรมของกลุ่มตัวอย่างเมื่อจำแนกตามอายุพบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีอายุสูงกว่า 60 ปี มีคะแนนคุณธรรมจริยธรรมจริยธรรมรวมสูงที่สุด (ลำดับที่ 1) รองลงมาคือ กลุ่มตัวอย่างที่มีอายุ 31-40 ปี และอายุ 51-60 ปี ตามลำดับ เมื่อพิจารณากลุ่มตัวอย่างจำแนกตามระดับการศึกษา พบว่ากลุ่มตัวอย่างที่สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีมีคะแนนคุณธรรมจริยธรรมรวมสูงที่สุด รองลงมาคือผู้ที่สำเร็จการศึกษาสูงกว่าปริญญาตรีและต่ำกว่าปริญญาตรี ตามลำดับ และเมื่อพิจารณากลุ่มตัวอย่างจำแนกตามกลุ่ม/อาชีพ โดยละกลุ่ม/อาชีพอื่นๆ ออกไป พบว่า ครูอาจารย์มีคะแนนคุณธรรมจริยธรรมสูงที่สุด รองลงมาคือ ทหาร/ตำรวจ และสื่อมวลชน ตามลำดับ และเมื่อพิจารณากลุ่มตัวอย่างจำแนกตามภูมิลำเนา (จังหวัด) พบว่า กลุ่มตัวอย่างในจังหวัดลำพูนมีคะแนนคุณธรรมจริยธรรมรวมสูงที่สุด รองลงมาคือกลุ่มตัวอย่างในจังหวัดปทุมธานีและนครราชสีมา ตามลำดับ หากพิจารณากลุ่มตัวอย่างจำแนกตามภูมิลำเนา (ภาค) พบว่ากลุ่มตัวอย่างในภาคกลางมีคะแนนคุณธรรมจริยธรรมรวมสูงที่สุด รองลงมาคือภาคเหนือและตะวันออกเฉียงเหนือ ตามลำดับ

นอกจากนี้ยังพบว่า ไม่ว่าจะพิจารณากลุ่มตัวอย่างจำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพหรือภูมิลำเนา (จังหวัดและภาค) กลุ่มตัวอย่างมีคะแนนคุณธรรมจริยธรรมด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์สูงสุด รองลงมาคือ การมีสติปัญญาและความเป็นกัลยาณมิตร ในขณะที่กลุ่มตัวอย่างมีคะแนนคุณธรรมจริยธรรมด้านฉันทะต่ำสุด รองลงมาคือความซื่อสัตย์และความมีวินัย นอกจากนี้ยังพบว่ากลุ่มตัวอย่างมีคะแนนคุณธรรมจริยธรรมใกล้เคียงกันภายในกลุ่มเมื่อจำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษาและภูมิภาค (ภาค) นอกจากนี้ผลการสำรวจความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมที่สำคัญสูงสุด 2 ลำดับแรกของแต่ละกลุ่ม/อาชีพ รวมถึงระดับของคุณธรรมจริยธรรมดังกล่าวตามการรับรู้ของกลุ่มตัวอย่างพบว่า การมุ่งผลสัมฤทธิ์ เป็นคุณธรรมจริยธรรมที่กลุ่มตัวอย่างเห็นว่ามีค่าสำคัญเป็นลำดับแรกต่อกลุ่ม/อาชีพต่างๆ มากที่สุด รองลงมาคือความขยันหมั่นเพียร ความซื่อสัตย์สุจริตและความมีวินัย ขณะที่ความรับผิดชอบเป็น

คุณธรรมจริยธรรมที่กลุ่มตัวอย่างเห็นว่ามีค่าสำคัญเป็นลำดับที่ 2 ต่อกลุ่ม/อาชีพต่างๆ มากที่สุด รองลงมาคือ ความซื่อสัตย์สุจริตและความเป็นกัลยาณมิตร ความกตัญญูทเวที ความขยันหมั่นเพียร ความมีวินัย การมีสติสัมปชัญญะและความอดทน สำหรับแพทย์/พยาบาล เป็นกลุ่ม/อาชีพที่กลุ่มตัวอย่างเห็นว่ามีระดับคุณธรรมจริยธรรมที่สำคัญเป็นลำดับแรกสำหรับกลุ่ม/อาชีพนั้นสูงสุดโดยเฉลี่ย (การมุ่งผลสัมฤทธิ์ของงาน, mean=3.049, SD=.725) รองลงมาคือกลุ่มพระ (ความมีวินัย, mean=3.001, SD=.789) และทนาย/ผู้พิพากษา (ความยุติธรรม, mean=2.981, SD=.766) ตามลำดับ โดยแพทย์/พยาบาล เป็นกลุ่ม/อาชีพที่กลุ่มตัวอย่างเห็นว่ามีระดับคุณธรรมจริยธรรมที่สำคัญเป็นลำดับที่ 2 สำหรับกลุ่ม/อาชีพนั้นสูงสุดโดยเฉลี่ย (ความรับผิดชอบ, mean=3.071, SD=.702) รองลงมาคือกลุ่มวิศวกร (ความรับผิดชอบ, mean=3.021, SD=.696) และพระ (ความเป็นกัลยาณมิตร, mean=3.002, SD=.750) ตามลำดับ ในทางกลับกันพบว่า นักการเมือง เป็นกลุ่ม/อาชีพที่กลุ่มตัวอย่างเห็นว่ามีระดับคุณธรรมจริยธรรมที่สำคัญเป็นลำดับแรก สำหรับกลุ่ม/อาชีพนั้นต่ำสุดโดยเฉลี่ย (ความซื่อสัตย์, mean=2.481, SD=.904) รองลงมาคือกลุ่มกรรมกร (ความอดทน, mean=2.753, SD=.744) และนักเรียน (ความขยันหมั่นเพียร, mean=2.756, SD=.757) ตามลำดับ โดยนักการเมือง เป็นกลุ่ม/อาชีพที่กลุ่มตัวอย่างเห็นว่ามีระดับคุณธรรมจริยธรรมที่สำคัญเป็นลำดับที่ 2 สำหรับกลุ่ม/อาชีพนั้นต่ำสุดโดยเฉลี่ย (ความรับผิดชอบ, mean=2.542, SD=.827) รองลงมาคือกลุ่มกรรมกร (ความขยันหมั่นเพียร, mean=2.754, SD=.663) และนักธุรกิจ (ความซื่อสัตย์, mean=2.767, SD=.745) ตามลำดับ

กล่าวได้ว่าการนำผลการวิจัยเกี่ยวกับลำดับความสำคัญของคุณธรรมจริยธรรมไปใช้ในการพิจารณาประกอบการจัดการรณรงค์ โดยผลการวิจัยซึ่งพบว่า การมุ่งผลสัมฤทธิ์ ความขยันหมั่นเพียร ความซื่อสัตย์สุจริต ความรับผิดชอบ ความกตัญญูทเวที ความมีวินัย การมีสติสัมปชัญญะและความอดทน เป็นคุณธรรมจริยธรรมที่มีความสำคัญต่อกลุ่มอาชีพต่างๆ ในลำดับต้นๆ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการรณรงค์ด้านคุณธรรมจริยธรรมควรให้ความสำคัญในการพิจารณาจัดโครงการเพื่อรณรงค์ส่งเสริมการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมเหล่านี้ นอกจากนี้พบว่า กลุ่มอาชีพบางกลุ่มเช่น นักการเมือง กรรมกร นักเรียน และนักธุรกิจ เป็นกลุ่ม/อาชีพที่กลุ่มตัวอย่างเห็นว่ามีระดับคุณธรรมจริยธรรมที่สำคัญเป็นลำดับแรกสำหรับกลุ่ม/อาชีพนั้นต่ำ ดังนั้นจึงควรส่งเสริมการเสริมสร้างพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม จัดกลุ่มคนที่น่าจะเป็น “กลุ่มเสี่ยง” หรือกลุ่มที่ต้องการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมอย่างเร่งด่วนได้ชัดเจน นอกจากนี้ยังเป็นการกระตุ้นให้องค์กรที่

ดูแลกลุ่มอาชีพเหล่านั้นโดยเฉพาะได้ทบทวนบทบาทของตนเองและหาแนวทางในการพัฒนาสมาชิกในกลุ่มอาชีพอีกด้วย

อภิชา แดงจำรูญ (2553) ได้พัฒนารูปแบบการทำโครงการคุณธรรมโดยใช้แนวคิดการเรียนรู้แบบร่วมมือบนเว็บและการเขียนสะท้อนความดีผ่านเว็บบล็อกเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเคารพของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบของรูปแบบการทำโครงการคุณธรรมโดยใช้แนวคิดการเรียนรู้แบบร่วมมือบนเว็บและการเขียนสะท้อนความดีผ่านเว็บบล็อกเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเคารพของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 1 ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ คือ 1) เว็บไซต์สนับสนุนการเรียนรู้ (กระดานสนทนา เว็บบล็อก คณะกรรมการปฏิสัมพันธ์บนเว็บ) 2) ประเด็นการพัฒนาคุณลักษณะความเคารพ (อภิปรายร่วมกันถึงความสำคัญของความเคารพ บุคคลที่ควรให้ความเคารพและผลของการขาดความเคารพ/ประเด็นเพื่อการสืบสอบว่าพ่อแม่ อาจารย์ และเพื่อนมีความสำคัญต่อเราอย่างไร ควรปฏิบัติอย่างไร/ร่วมคิดโครงการคุณธรรมเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเคารพของตนเองที่มีต่อพ่อแม่ อาจารย์ เพื่อน) 3) กิจกรรมการเรียนรู้ (การแสดงความคิดเห็นและร่วมอภิปรายบนกระดานสนทนา การทำโครงการคุณธรรมด้วยการเรียนรู้แบบร่วมมือบนเว็บและในชั้นเรียน และการเขียนสะท้อนความดีผ่านเว็บบล็อก) 4) ผู้เรียน (เข้าร่วมกิจกรรมด้วยความเต็มใจใฝ่รู้ เขียนสะท้อนความดีของตนเองและผู้อื่นลงในเว็บบล็อก ร่วมอภิปรายเพื่อเรียนรู้ทั้งในชั้นเรียนและบนเว็บ ทำโครงการคุณธรรมร่วมกันอย่างมีความสุข) 5) ผู้สอน (จัดการเรียนรู้และอำนวยความสะดวกด้วยความรักความปรารถนาดี การสนับสนุนการเรียนรู้ ให้คำปรึกษา ให้คำแนะนำ ให้กำลังใจ ชี้แนะแนวทางการเรียนรู้ ให้ผลป้อนกลับด้วยการเสริมแรงบวก และสนับสนุนความสามารถผู้เรียนที่แตกต่างอย่างสร้างสรรค์) 6) การประเมินคุณลักษณะความเคารพก่อนและหลังการเรียนรู้ สำหรับขั้นตอนในการเรียนรู้ของรูปแบบการทำโครงการคุณธรรมโดยใช้แนวคิดการเรียนรู้แบบร่วมมือบนเว็บและการเขียนสะท้อนความดีผ่านเว็บบล็อกเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเคารพของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่พัฒนาขึ้นประกอบด้วย 8 ขั้นตอน คือ 1) ขั้นเตรียมความพร้อมก่อนเริ่มเรียนรู้ 2) ขั้นสะท้อนความดีเปิดเซฟตี้เว็บบล็อก 3) ขั้นประเด็นศึกษานำพาสืบสอบ 4) ขั้นประเด็นคุณธรรมนำสู่ความเคารพ 5) ขั้นดำเนินภารกิจพิชิตเป้าหมาย 6) ขั้นประมวลสรุปผลค้นพบนวัตกรรม 7) ขั้นสรุปความดีปิดเซฟตี้เว็บบล็อก 8) ขั้นนำเสนอผลงานผานการประเมิน

จากงานวิจัยพบว่าการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของเยาวชนหรือนักศึกษาอยู่ในระดับขั้นที่ 4 และ 5 สำหรับสถานภาพส่วนบุคคลที่พบว่ามีผลต่อการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมแตกต่างกันคือ เพศ

อายุ การอบรมเลี้ยงดู ชั้นปี ทั้งในด้านความรับผิดชอบ ด้านความมีวินัยในตนเอง ด้านความซื่อสัตย์ และด้านความอดทน

ในการใช้โครงงานคุณธรรมเพื่อพัฒนาการเรียนการสอน หลักการสำคัญคือ ต้องเตรียมความพร้อมของผู้เรียน อภิปรายสะท้อนความคิดเห็นในประเด็นที่ต้องการศึกษา ดำเนินการกิจสรุป และนำเสนอผลงาน